

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
другий (магістерський) рівень вищої освіти

**на тему: Теоретико-практичні аспекти організації обліку та аудит
виробничих запасів підприємства**

Виконала: **Калініченко Яна Сергіївна**
здобувач спеціальності
071 «Облік і оподаткування»

Керівник: **Назаренко Інна Миколаївна**
професор кафедри обліку і оподаткування

Рецензент: **Крюкова Ірина Олександрівна**
професор кафедри обліку і оподаткування
Одеського державного аграрного університету
м. Одеса

Суми – 2025

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Економіки і менеджменту

Кафедра

Обліку і оподаткування

Ступінь вищої освіти

Магістр

Спеціальність

071 «Облік і оподаткування»

Завідувач кафедри

Затверджую:
І.М. НАЗАРЕНКО

« 08 » листопада 2024 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Калініченко Яні Сергіївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Теоретико-практичні аспекти організації обліку та аудит виробничих запасів підприємства

2. База практичного дослідження:

ТОВ «Хлібодар» Сумського району Сумської області

керівник роботи **Назаренко Інна Миколаївна, д.е.н., професор**

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від

25.11. 2024 р. № 3873/ос

3. Строк подання здобувачем закінченого проекту (роботи) 24 грудня 2025 року

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

первинні документи, податкова звітність, законодавчо - нормативні акти з питань

діяльності, обліку, аудиту і звітування підприємств, монографії, наукові праці

вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій,

інструктивні матеріали щодо використання спеціалізованого програмного забезпечення,

посібники, енциклопедії, матеріали власних наукових напрацювань

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

проаналізувати сутність, призначення та класифікацію виробничих запасів; узагальнити

нормативне регулювання обліку виробничих запасів; обґрунтувати теоретичні та методичні

засади організації обліку виробничих запасів; провести організаційно-економічну

характеристику підприємства; узагальнити організацію обліку наявності та руху

виробничих запасів на досліджуваному підприємстві; визначити напрями вдосконалення

процесу організації обліку виробничих запасів на підприємстві; узагальнити методику

аудиту виробничих запасів; обґрунтувати місію та роль інвентаризації виробничих запасів

в процесі незалежного контролю; визначити напрями удосконалення аудиту виробничих

запасів, сформулювати висновки.

6. Дата видачі завдання

« 08 » листопада 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів підготовки кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	жовтень 2024 р.	
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	грудень 2024 р. - січень 2025 р.	
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	лютий-липень 2025 р.	
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	вересень - жовтень 2025 р.	
5.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	жовтень-листопад 2025 р.	
6.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	листопад 2025 р.	
7.	Опрацювання зауважень керівника, перевірка на автентичність	10-15 грудня 2025 р.	
8.	Рецензування кваліфікаційної роботи	15-23 грудня 2025 р.	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканат	24 грудня 2025 р.	
10.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	18-28 грудня 2025 р.	
11.	Захист кваліфікаційної роботи	29 грудня 2025 р.	

Здобувач вищої освіти за другим
(магістерським) рівнем

Яна КАЛІНІЧЕНКО

Керівник роботи

Інна НАЗАРЕНКО

АНОТАЦІЯ

Калініченко Я.С. «Теоретико-практичні аспекти організації обліку та аудит виробничих запасів підприємства». Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» за освітньою програмою «Облік і оподаткування» зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування». Сумський національний аграрний університет, Суми, 2025.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні, методичні та прикладні аспекти організації бухгалтерського обліку й аудиту виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах в умовах трансформації економічного середовища та цифровізації облікових процесів.

У першому розділі обґрунтовано, що виробничі запаси є одним із ключових елементів оборотних активів, які істотно впливають на рівень економічної стійкості, фінансових результатів і конкурентоспроможності аграрних підприємств. Рациональне формування, ефективне використання та належний обліковий контроль запасів визначено важливою передумовою підвищення результативності виробничої діяльності та забезпечення стабільного функціонування суб'єктів господарювання в ринкових умовах. Встановлено, що організація бухгалтерського обліку виробничих запасів здійснюється на основі чинного законодавства України, нормативно-правових актів Міністерства фінансів України та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, які формують єдині методологічні підходи до їх визнання, оцінювання, документального оформлення, зберігання та контролю. Акцентовано увагу на значенні внутрішніх регламентів підприємства, зокрема облікової політики, норм витрачання матеріальних ресурсів, графіків документообігу та посадових інструкцій матеріально відповідальних осіб, що забезпечують адаптацію загальних нормативних вимог до галузевої специфіки та техніко-технологічних особливостей сільськогосподарського виробництва.

У другому розділі на прикладі діяльності ТОВ «Хлібодар» проаналізовано динаміку основних фінансово-економічних показників за 2022–2024 роки. Результати аналізу засвідчили зростання активів і власного капіталу підприємства, одночасне скорочення вартості запасів та суттєве підвищення показників рентабельності, що свідчить про оптимізацію управління оборотними активами й зростання операційної ефективності. Оцінено стан організації обліку виробничих

запасів на підприємстві та виявлено обмеження, пов'язані з відсутністю автоматизованих систем обліку. Обґрунтовано доцільність упровадження спеціалізованого програмного забезпечення «BAS: Бухгалтерія» з метою підвищення оперативності, точності та аналітичності облікової інформації, а також зниження ризику помилок, зумовлених людським фактором.

У третьому розділі значну увагу приділено методиці аудиту виробничих запасів, розкрито його етапи, роль інвентаризації та можливості використання цифрових інструментів у процесі незалежного контролю. Доведено, що в умовах цифрової трансформації бухгалтерського обліку та систем внутрішнього контролю використання сучасних цифрових інструментів під час проведення інвентаризації виробничих запасів набуває особливої актуальності. Запропоновано форму робочого документа аудитора «Узагальнені результати аудиту виробничих запасів», що сприятиме підвищенню якості аудиторських процедур і достовірності їх результатів.

Ключові слова: аудит, автоматизація, виробничі запаси, документи, звітність, інвентаризація, облікова політика.

ABSTRACT

Kalinichenko Y. «Theoretical and practical aspects of organizing accounting and auditing of enterprise production inventories». Qualification work for obtaining a higher education degree «Master» in the educational program «Accounting and Taxation» in the specialty 071 «Accounting and Taxation». Sumy National Agrarian University, Sumy, 2025.

The qualification work examines theoretical, methodological, and applied aspects of organizing accounting and auditing of production inventories at agricultural enterprises in the context of economic transformation and digitization of accounting processes.

The first chapter substantiates that production stocks are one of the key elements of current assets that significantly affect the level of economic stability, financial results, and competitiveness of agricultural enterprises. Rational formation, effective use, and proper accounting control of inventories are identified as important prerequisites for improving the effectiveness of production activities and ensuring the stable functioning of economic entities in market conditions. It has been established that the organization of

accounting for production inventories is carried out on the basis of the current legislation of Ukraine, regulatory acts of the Ministry of Finance of Ukraine, and national accounting regulations (standards), which form a unified methodological approach to their recognition, evaluation, documentation, storage, and control. Attention is focused on the importance of internal regulations of the enterprise, in particular accounting policy, norms of material resource consumption, document flow schedules, and job descriptions of materially responsible persons, which ensure the adaptation of general regulatory requirements to the industry specifics and technical and technological features of agricultural production.

The second section analyzes the dynamics of key financial and economic indicators for 2022–2024 using the example of limited liability company «Khlibodar». The results of the analysis showed an increase in the company's assets and equity, a simultaneous reduction in the cost of inventories, and a significant increase in profitability indicators, which indicates the optimization of current asset management and an increase in operational efficiency. The state of production inventory accounting at the company was assessed, and limitations related to the lack of automated accounting systems were identified. The feasibility of introducing specialized software «BAS: Accounting» was justified in order to improve the efficiency, accuracy, and analytical nature of accounting information, as well as to reduce the risk of human error.

The third section focuses on the methodology of auditing production inventories, describing its stages, the role of inventory taking, and the possibilities of using digital tools in the process of independent control. It has been proven that in the context of the digital transformation of accounting and internal control systems, the use of modern digital tools during the inventory of production stocks is becoming particularly relevant. A working document for auditors, «Summary of Production Inventory Audit Results», is proposed, which will help improve the quality of audit procedures and the reliability of their results.

Keywords: audit, automation, production inventory, documents, reporting, inventory, accounting policy.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ	13
1.1 Виробничі запаси: сутність, призначення та класифікація	13
1.2 Нормативне регулювання обліку виробничих запасів	17
1.3 Теоретичні та методичні засади організації обліку виробничих запасів	20
РОЗДІЛ 2 ОБЛІК НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «ХЛІБОДАР»	24
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства	24
2.2 Організація обліку наявності та руху виробничих запасів	31
2.3 Вдосконалення процесу організації обліку виробничих запасів на підприємстві	38
РОЗДІЛ 3 АУДИТ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА	45
3.1 Методика аудиту виробничих запасів	45
3.2 Місія та роль інвентаризації виробничих запасів в процесі незалежного контролю	52
3.3 Напрями удосконалення аудиту виробничих запасів	56
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах функціонування ринкової економіки та посилення конкуренції між суб'єктами господарювання особливої актуальності набувають питання ефективного управління ресурсним потенціалом підприємства. Виробничі запаси посідають одне з ключових місць у структурі оборотних активів, оскільки безпосередньо забезпечують безперервність виробничого процесу, формування собівартості продукції та фінансових результатів діяльності. Рациональне використання виробничих запасів, їх належний облік і контроль є необхідною умовою підвищення економічної ефективності та фінансової стійкості підприємств, зокрема в аграрному секторі економіки. Сучасний етап розвитку бухгалтерського обліку характеризується ускладненням господарських операцій, зростанням обсягів інформаційних потоків та активним упровадженням цифрових технологій. За таких умов особливого значення набуває вдосконалення організації обліку виробничих запасів, що повинна забезпечувати повноту, достовірність і своєчасність відображення інформації про їх наявність, рух та оцінку у фінансовій звітності. Водночас ефективна система обліку неможлива без належного аудиту, який виступає інструментом незалежного контролю за дотриманням вимог законодавства, облікової політики та внутрішніх регламентів підприємства.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи зумовлена також необхідністю мінімізації ризиків втрат матеріальних ресурсів, запобігання викривленню облікових даних і підвищення якості управлінських рішень. Недоліки в обліку та аудиті виробничих запасів можуть призводити до спотворення показників фінансової звітності, зниження ліквідності та рентабельності підприємства, а також до погіршення його конкурентних позицій на ринку.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних і методичних засад обліку та аудиту виробничих запасів зробили вітчизняні науковці (Антонюк М.В. [1], Бондаренко О.М. [2], Дубініна М.В. [7], Крупельницька І.Г. [1], Роєва О.С. [19] та ін.), однак низка питань, пов'язаних з адаптацією облікових процедур до галузевої специфіки,

автоматизацією обліку та застосуванням сучасних підходів до аудиту в умовах цифрової трансформації, потребує подальших досліджень.

Зв'язок роботи з науковою темою. Кваліфікаційна робота виконувалася в межах науково-дослідної теми Сумського національного аграрного університету кафедри обліку і оподаткування: «Теоретичні, методологічні та практичні аспекти трансформації формування та аудиту обліково-звітної компоненти управління підприємств (установ, організацій) в транспарентних умовах інноваційної економіки» (номер державної реєстрації 0122U001378).

Мета і завдання дослідження. Метою написання кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-практичних аспектів обліку та аудиту виробничих запасів підприємства.

Досягнення визначеної мети обумовило необхідність постановки та вирішення комплексу завдань:

- проаналізувати сутність, призначення та класифікацію виробничих запасів;
- узагальнити нормативне регулювання обліку виробничих запасів;
- обґрунтувати теоретичні та методичні засади організації обліку виробничих запасів;
- провести організаційно-економічну характеристику підприємства;
- узагальнити організацію обліку наявності та руху виробничих запасів на досліджуваному підприємстві;
- визначити напрями вдосконалення процесу організації обліку виробничих запасів на підприємстві;
- узагальнити методику аудиту виробничих запасів;
- обґрунтувати місію та роль інвентаризації виробничих запасів в процесі незалежного контролю;
- визначити напрями удосконалення аудиту виробничих запасів.

Об'єктом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти обліку, та аудиту виробничих запасів на досліджуваному підприємстві

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів, пов'язаних з обліком та аудитом виробничих запасів.

Методи дослідження. Методологічною основою кваліфікаційної роботи є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, застосування яких забезпечує комплексне дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів обліку та аудиту виробничих запасів, а також формування обґрунтованих висновків і практичних рекомендацій. Метод аналізу застосовувався для детального вивчення економічної сутності виробничих запасів, їх ролі в структурі активів підприємства, а також для оцінки стану організації бухгалтерського обліку й аудиту. Метод синтезу дав змогу поєднати окремі елементи дослідження в єдину систему та сформулювати цілісне бачення проблематики. Індуктивний і дедуктивний методи використовувалися для формування теоретичних узагальнень і логічних висновків на основі аналізу фактичних даних та нормативно-правових положень. Системний підхід дозволив розглядати облік і аудит виробничих запасів як взаємопов'язані елементи єдиної системи управління підприємством. Метод економічного аналізу застосовувався для оцінки динаміки, структури та ефективності використання виробничих запасів, а також їх впливу на фінансові результати та показники рентабельності. Методи групування, порівняльного аналізу та табличний і графічний методи використовувалися для наочного представлення результатів дослідження та виявлення основних тенденцій і закономірностей. Нормативний метод застосовувався для зіставлення фактичних показників із вимогами чинного законодавства та внутрішніх регламентів підприємства. Комплексне використання зазначених загальних і спеціальних методів дослідження забезпечило об'єктивність, наукову обґрунтованість і практичну значущість результатів кваліфікаційної роботи.

Інформаційна база дослідження. Інформаційна база кваліфікаційної роботи сформована з метою забезпечення комплексного та об'єктивного дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів обліку та аудиту виробничих запасів. Вона охоплює сукупність нормативно-правових, наукових, методичних і обліково-аналітичних джерел інформації, використання яких дало змогу

обґрунтувати висновки та практичні рекомендації за результатами проведеного дослідження. Нормативно-правову основу інформаційної бази становлять закони України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства фінансів України, національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, методичні рекомендації з питань обліку та аудиту. Науково-методичну складову інформаційної бази формують праці вітчизняних і зарубіжних учених у сфері бухгалтерського обліку, економічного аналізу та аудиту, матеріали наукових журналів, монографії та публікації у фахових виданнях. Важливе місце в інформаційній базі дослідження посідають внутрішні документи підприємства, зокрема наказ про облікову політику, первинні документи з обліку виробничих запасів, реєстри аналітичного та синтетичного обліку, матеріали інвентаризацій, внутрішні звіти, а також фінансова звітність за 2022-2024 рр.

Елементи наукової новизни. Результати наукового дослідження мають елементи наукової новизни та полягають в наступному:

набуло подальшого розвитку

- науково-методичний підхід до організації бухгалтерського обліку виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах шляхом комплексного поєднання вимог чинного нормативно-правового регулювання з внутрішніми регламентами суб'єкта господарювання, на відміну від існуючих підходів, уточнено роль облікової політики, норм витрачання матеріальних ресурсів, графіків документообігу та посадових інструкцій матеріально відповідальних осіб як інструментів практичної імплементації законодавчих і методологічних вимог з урахуванням галузевої специфіки, спеціалізації та техніко-технологічних особливостей сільськогосподарського виробництва;

- науково-методичне обґрунтування застосування автоматизованих систем бухгалтерського обліку у процесі обліку виробничих запасів шляхом конкретизації функціональних можливостей спеціалізованого програмного забезпечення «BAS: Бухгалтерія» для потреб аграрних підприємств; на відміну від існуючих практичних підходів досліджуваного підприємства, запропоновано перелік електронних документів і аналітичних форм, доцільних для використання

в обліку виробничих запасів, що забезпечує інтеграцію первинного, аналітичного та синтетичного обліку, підвищення оперативності обробки інформації та зниження ризику помилок, зумовлених людським фактором та сприяє підвищенню достовірності облікових даних, посиленню внутрішнього контролю за рухом запасів і формуванню якісної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень;

- наукові положення щодо технічного забезпечення інвентаризації шляхом систематизації напрямів значущості цифрових технологій та їх функціонального впливу на процес контролю виробничих запасів, зокрема в частині забезпечення простежуваності руху матеріальних ресурсів, стандартизації процедур, автоматичної фіксації відхилень між фактичними та обліковими показниками і формування аналітичної звітності. Запропонована структуризація цифрових інструментів інвентаризації створює передумови для підвищення об'єктивності результатів контролю, зміцнення системи внутрішнього контролю та удосконалення інформаційної бази прийняття управлінських рішень щодо ефективного використання виробничих запасів;

- методичне забезпечення документального оформлення аудиту виробничих запасів шляхом удосконалення підходів до формування та структурування робочих документів аудитора, а саме запропоновано форму робочого документа аудитора «Узагальнені результати аудиту виробничих запасів», яка систематизує інформацію про об'єкт перевірки, застосовані аудиторські процедури, джерела інформації, отримані аудиторські докази, виявлені відхилення та сформовані висновки.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення кваліфікаційної роботи можуть бути прийняті до впровадження в освітній процес Сумського національного аграрного університету, а також в практичну діяльність досліджуваного підприємства ТОВ «Хлібодар».

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаною працею, наукові положення та висновки, які представлені в роботі, одержані здобувачем вищої освіти особисто. Особистий внесок здобувача полягає

у самостійному проведенні комплексного наукового дослідження з проблематики обліку та аудиту виробничих запасів, узагальненні теоретичних положень і розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліково-контрольних процедур на підприємстві.

Апробація результатів дослідження. Основні результати наукових досліджень були обговорені на науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених: «Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів. Євроінтеграційні механізми безпечного функціонування і розвитку агроєкосистем» (м. Харків, 7 листопада 2025 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації» (м. Суми, 18 листопада 2025 р.).

Публікації. Основні результати кваліфікаційної роботи викладено у 2 наукових працях загальним обсягом 0,4 ум. друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи - 74 сторінках, робота містить 10 таблиць, 15 рисунків. Список використаних джерел налічує 33 джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

1.1 Виробничі запаси: сутність, призначення та класифікація

Виробничі запаси посідають важливе місце у господарській діяльності будь-якого підприємства, а для сільськогосподарських особливо, оскільки саме вони становлять матеріальну основу виробничого процесу. У аграрній сфері запаси формують основу врожайності, впливають на якість кінцевої продукції та рівень витрат. Від їх наявності, правильного розподілу й раціонального використання залежить своєчасність проведення робіт, рівень продуктивності та економічний результат діяльності господарства [10].

Під виробничими запасами розуміють матеріальні ресурси, які ще не вступили у виробничий процес, але в майбутньому забезпечать його безперервність та ефективність. Фактично це частина оборотного капіталу підприємства, яка після споживання у виробництві повністю переносить свою вартість на готову продукцію. Таке функціональне призначення відрізняє виробничі запаси від необоротних активів, які використовуються тривалий час і зношуються поступово [22].

Сутність виробничих запасів проявляється через їх економічну природу. З одного боку, вони забезпечують технологічну потребу у матеріальних ресурсах, з іншого - впливають на фінансовий стан підприємства, адже потребують значних інвестицій для формування. Запаси характеризують рівень забезпеченості підприємства необхідними ресурсами для виконання виробничої програми, а також впливають на ліквідність і оборотність капіталу. Чим довше запаси перебувають у незавершеному стані, тим більше коштів підприємство фактично заморожує у складі оборотних активів [23].

Особливістю управління запасами в сільському господарстві є сезонність виробництва. Насіння, засоби захисту рослин, добрива, паливо, корми, запасні частини до техніки та інші ресурси необхідно закупити заздалегідь, до початку

посівних і збиральних робіт. Неналежний рівень їх обліку чи контроль за рухом можуть спричинити затримки в технологічних операціях, зниження врожайності, підвищення втрат та використання більш дорогих екстрених закупівель. Тому для аграрних підприємств питання оптимального обсягу запасів є стратегічним.

Не менш важливою є і функція контролю за збереженням запасів, оскільки вони часто є об'єктом крадіжок, псування або нецільового використання. Якісно організований бухгалтерський облік дозволяє виявляти нестачі, документувати рух матеріалів, запобігати перевитратам та забезпечувати відповідальність матеріально відповідальних осіб. Таким чином, бухгалтерський облік виступає важливою складовою системи внутрішнього контролю запасів.

Призначення виробничих запасів можна визначити через їх виконувані функції: забезпечення безперебійного виробничого процесу; формування собівартості продукції; підтримка матеріально-технічної бази підприємства; підвищення оперативної гнучкості управління. Саме вони дозволяють уникнути залежності від ринкової кон'юнктури в критичні моменти виробничого циклу: наприклад, коли стрімко зростають ціни на паливо або дефіцитними стають окремі види мінеральних добрив [25].

У сучасних умовах ефективно управління виробничими запасами неможливе без автоматизації процесів їх обліку та контролю. Сучасні інформаційні системи забезпечують точність та оперативність даних, дозволяють аналізувати обсяги запасів, прогнозувати їх споживання, оптимізувати складські залишки та зменшувати витрати, пов'язані з їх утриманням. Для сільського господарства, яке характеризується значними площами, великою кількістю номенклатурних позицій і специфічними умовами зберігання, це має особливо велике значення.

Підсумовуючи, можна зазначити, що виробничі запаси є не просто частиною оборотних активів підприємства, а одним з ключових ресурсів, що визначають рівень його економічної стійкості та конкурентоспроможності. Їх раціональне формування та використання є передумовою підвищення результативності виробничої діяльності, забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах ринкової економіки. Саме тому постійне вдосконалення теоретичних і

методичних підходів до організації обліку запасів є важливим завданням сучасної системи бухгалтерського обліку в аграрному секторі.

Для організації якісного й ефективного обліку виробничих запасів важливо правильно їх класифікувати. Саме класифікація є основою формування облікової політики підприємства, побудови аналітичного рахунку, планування закупівель та проведення інвентаризації. У сільському господарстві різноманітність запасів є значною, адже вони забезпечують як рослинництво, так і тваринництво, які функціонують за відмінними технологічними схемами. Тому практичний поділ запасів дозволяє чітко визначати порядок їх обліку, місця зберігання, відповідальних осіб і методи оцінки.

У нормативному полі України класифікація виробничих запасів базується насамперед на вимогах НП(С)БО 9 «Запаси» та плану рахунків бухгалтерського обліку [13]. Окрім цього, у багатьох підприємствах застосовується внутрішньогосподарський поділ ресурсів за функціональним призначенням - наприклад, виділяються окремі групи насіння для різних культур або кормів для окремих груп тварин. Для демонстрації основних напрямів класифікації доцільно узагальнити ключові критерії, що використовуються в обліковій практиці аграрних підприємств (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Класифікація виробничих запасів за основними ознаками

Ознака класифікації	Групи запасів	Особливості застосування
За роллю у виробничому процесі	основні матеріали, допоміжні матеріали, паливо	основні повністю формують продукцію, допоміжні - забезпечують процес
За галузевою специфікою	запаси у рослинництві, запаси у тваринництві	різні умови зберігання й нормативи використання
За джерелами надходження	придбані, власного виробництва, безоплатно отримані	визначає первісну вартість
За місцем зберігання	на центральному складі, у підрозділах, на фермах	важливо для матеріальної відповідальності
За станом використання	нові, у використанні, непридатні	сприяє контролю якості та вартості списання
За способом відображення в обліку	обліковуються за фактичною, нормативною або середньозваженою собівартістю	формує підхід до оцінки запасів при вибутті

**Джерело: узагальнено автором.*

У таблиці 1.1 подано найбільш поширені класифікаційні ознаки виробничих запасів, що дозволяють адаптувати обліковий процес до специфіки сільськогосподарського виробництва.

Запропонований поділ не є вичерпним, проте він дає змогу побачити різноманітність запасів як об'єкта бухгалтерського обліку. Наприклад, основні матеріали повністю переносять свою вартість на кінцевий результат, тоді як допоміжні - витрачаються для забезпечення технологічного процесу (змащувальні матеріали, засоби захисту рослин тощо). Також у сільському господарстві важливо розмежовувати запаси, що підлягають зберіганню при дотриманні спеціальних умов - температурного режиму, рівня вологості, захисту від світла. Це значною мірою впливає на рівень втрат і додаткових витрат підприємства.

Класифікація запасів безпосередньо пов'язана з організацією їх аналітичного обліку. Так, облік насіння та садивного матеріалу ведеться в розрізі культур і сортів, що зумовлено необхідністю дотримання агротехнологічних вимог. Кормові запаси поділяються за кормовими групами, поживністю, формами зберігання. Паливо переважно обліковується за марками та видами, оскільки це спрощує контроль за його використанням та плануванням запасів [20].

Важливе практичне значення має і класифікація за станом використання, адже дозволяє відокремлювати непридатні чи прострочені матеріали, запобігаючи економічним втратам. Деякі аграрні підприємства запроваджують систему кодів або маркування для контролю строків придатності добрив та ветеринарних препаратів, що особливо актуально у тваринництві.

Класифікація виробничих запасів має не лише облікове, але й управлінське значення. Вона дозволяє підприємству оптимізувати витрати, планувати закупівлі з урахуванням потреб конкретних виробничих підрозділів, а також проводити аналіз оборотності запасів. На основі систематизації ресурсів з'являється можливість визначати надлишки, своєчасно виявляти дефіцит, знижувати складські витрати і покращувати економічні результати діяльності.

У підсумку класифікацію можна розглядати як інструмент формування інформаційного забезпечення управління виробничими процесами. Вона

допомагає не лише впорядкувати облік, але й забезпечити контроль за ефективністю використання кожної групи запасів, що є вкрай важливим для сільськогосподарських підприємств, діяльність яких залежить від стабільного та раціонального забезпечення матеріальними ресурсами.

Отже, виробничі запаси є базовою складовою матеріально-технічного забезпечення аграрного підприємства та відіграють ключову роль у забезпеченні безперебійності виробничого процесу, формуванні собівартості продукції й досягненні запланованих фінансових результатів. Їх економічна сутність і багатофункціональність зумовлюють необхідність чіткого поділу запасів за різними ознаками, що сприяє організації раціонального обліку, ефективного контролю, зменшенню втрат і прийняттю обґрунтованих управлінських рішень. Саме тому удосконалення підходів до класифікації та управління запасами є важливим напрямом розвитку бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах.

1.2. Нормативне регулювання обліку виробничих запасів

Організація бухгалтерського обліку виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах базується на вимогах законодавства України, нормативів Міністерства фінансів та міжнародних стандартів. Сукупність цих документів формує методологічні правила визнання, оцінки, документального оформлення, зберігання та контролю запасів, забезпечуючи їх достовірне відображення у фінансовій звітності. Ефективне нормативне забезпечення дозволяє підприємствам уникати помилок під час ціноутворення, зменшувати ризики втрати ресурсів, а також формувати інформацію, корисну для прийняття управлінських рішень.

В Україні загальні вимоги до ведення бухгалтерського обліку регламентує Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Однак спеціалізовані норми, що стосуються саме виробничих запасів, закріплено у НП(С)БО 9 «Запаси» [13]. Документ визначає підходи до первісної оцінки,

визнання у складі активів, порядок обліку при надходженні, використанні та списанні запасів.

Окреме місце в системі нормативного регулювання займають Міжнародні стандарти фінансової звітності, зокрема МСБО 2 «Запаси» [12]. Його застосування є обов'язковим для підприємств, що готують фінансову звітність за міжнародними правилами. Сільськогосподарські компанії, орієнтовані на експорт або інвестиційну співпрацю, часто змушені адаптувати облік до цих вимог. Порівняння ключових положень МСБО 2 та НП(С)БО 9 подано у таблиці 1.2.

Перед наведенням таблиці необхідно зазначити, що основні відмінності між національними та міжнародними положеннями стосуються методів оцінки та відображення втрат від зниження корисності запасів, що має важливе практичне значення для аграрних підприємств, схильних до ризиків псування продукції, підвищення вологості та зміни ринкових цін.

Таблиця 1.2 – Порівняння ключових вимог НП(С)БО 9 «Запаси» та МСБО 2 «Запаси»

Критерій порівняння	НП(С)БО 9	МСБО 2
Сфера застосування	Всі види запасів підприємства	Не поширюється на біологічні активи, що оцінюються за СС
Методи оцінки вибуття	Ідентифікована собівартість, середньозважена собівартість, FIFO	Аналогічно, але заборонено LIFO
Первісна оцінка	За фактичними витратами	За мінімальною величиною: собівартість або чиста вартість реалізації
Переоцінка запасів	Проводиться при втраті корисності	Обов'язкове визнання зменшення вартості та можливість її відновлення
Розкриття інформації у звітності	Лише основні дані	Деталізоване розкриття структури та методів оцінки

**Джерело: складено автором за матеріалами [12, 13].*

Як видно з таблиці 1.2, міжнародний стандарт встановлює жорсткіші вимоги до оцінки запасів у випадках зниження їх вартості. Це особливо актуально для продукції аграрного сектору, де коливання якості матеріалів є звичним явищем. Наприклад, втрата посівними матеріалами схожості через порушення умов

зберігання має одразу відобразитися в обліку шляхом уцінки. Таке правило допомагає підприємству своєчасно реагувати на ризики та забезпечувати правдивість звітності.

Нормативні вимоги охоплюють і документальне оформлення руху запасів. План рахунків бухгалтерського обліку передбачає використання рахунку 20 «Виробничі запаси» з його деталізацією в розрізі субрахунків: сировина, паливо, запасні частини, тара тощо. Облікові регістри і первинні документи - накладні, лімітно-забірні картки, акти списання - формують інформаційну базу для внутрішнього контролю та інвентаризації.

Важливою складовою контролю за збереженням запасів є проведення інвентаризації. Нормативний порядок її здійснення встановлений Інструкцією з інвентаризації активів та зобов'язань. Вона визначає періодичність, формування інвентаризаційних комісій та порядок оформлення розбіжностей. Для аграрних підприємств ця процедура має особливу вагу, оскільки запаси можуть зберігатися на віддалених складах, фермах, елеваторах, що підвищує ризики їх втрати. Податкове законодавство також відіграє роль у регулюванні запасів. Податковий кодекс України визначає обмеження щодо включення витрат на формування запасів до складу податкових витрат, що спонукає підприємства до обережного документування господарських операцій та контролю обсягів матеріалів, особливо тих, що мають високий ризик необґрунтованого використання.

Поряд із зовнішніми нормативами важливими є внутрішні регламенти: наказ про облікову політику, норми витрачання сировини, графіки документообігу, посадові інструкції матеріально відповідальних осіб. Саме ці документи забезпечують адаптацію загальних законодавчих вимог до реальних виробничих умов підприємства, враховуючи спеціалізацію та технічні можливості.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що нормативне регулювання обліку виробничих запасів в Україні забезпечує методологічну єдність підходів до їх визнання, оцінки й контролю, а також сприяє достовірності відображення запасів у фінансовій звітності. Урахування міжнародного досвіду підвищує прозорість діяльності аграрних підприємств і формує кращі можливості для залучення

інвестицій. Водночас, для досягнення високої ефективності облікового процесу нормативна база повинна доповнюватися дієвими внутрішніми механізмами організації обліку, насамперед в частині контролю за рухом і збереженням запасів.

1.3 Теоретичні та методичні засади організації обліку виробничих запасів

Організація обліку виробничих запасів на сільськогосподарському підприємстві ґрунтується на загальноприйнятих принципах бухгалтерського обліку й специфічних вимогах галузі. Облік запасів повинен не лише забезпечувати своєчасне документування господарських операцій, але й створювати інформаційне підґрунтя для управління ресурсами й контролю за їх раціональним використанням. В умовах сезонності та високої матеріаломісткості аграрного виробництва правильна організація обліку дозволяє зменшити втрати, оптимізувати витрати та підвищити економічну стійкість підприємства [23].

Організація обліку виробничих запасів у сучасних умовах розглядається науковцями як комплекс взаємопов'язаних рішень, які забезпечують безперервність виробництва, контроль збереження матеріальних ресурсів і формування достовірних показників собівартості та фінансової звітності. У фокусі досліджень останніх років перебувають питання: як правильно вибудувати документообіг за операціями із запасами, які методи оцінки вибуття забезпечують більш об'єктивні фінансові результати в умовах інфляції, як організувати контроль і складський облік, а також яку роль відіграє автоматизація і налаштування облікової політики підприємства.

Проблематика організації обліку виробничих запасів розглядається як комплексна система, що охоплює визначення економічної сутності запасів, їх класифікацію, документальне оформлення операцій, оцінку вибуття, організацію складського обліку та використання інформаційних технологій. Наголошується, що результативність обліку запасів залежить не лише від обраного методу їх оцінки, а й від рівня контролю на всіх етапах руху матеріальних ресурсів — від надходження до використання та вибуття. Значну увагу приділено цифровізації

управління запасами, зокрема застосуванню RFID-технологій для підвищення прозорості руху матеріалів, концепції Just-in-Time з метою скорочення витрат на зберігання без порушення виробничого процесу, а також моделі Vendor-Managed Inventory як інструменту координації взаємодії з постачальниками та оптимізації залишків. Узагальнені рекомендації зводяться до посилення операційного контролю, розвитку складського обліку та переходу від суто фіксації господарських фактів до активного управління запасами на основі цифрових і логістичних підходів [6].

Також науковці систематизують теоретико-методичні засад обліку виробничих запасів із одночасним виявленням типових проблем практичної діяльності. Виробничі запаси розглядаються як предмети праці, необхідні для безперервності виробничого процесу, при цьому підкреслюється значення нормативного регулювання обліку та відображення запасів у фінансовій звітності. Методичні аспекти пов'язуються з правильним визнанням запасів, дотриманням принципів їх оцінки та обґрунтованим вибором методу списання. Серед основних проблем практики виокремлюються використання неадекватних методів оцінки, низький рівень автоматизації первинного обліку та складність визначення обґрунтованої вартості запасів на звітну дату. Як напрями вдосконалення пропонуються посилення внутрішнього контролю, стандартизація методик оцінки і списання, а також розширення автоматизації планування, обліку та аналізу використання матеріальних ресурсів. Ключовий висновок полягає в тому, що саме якість первинного обліку та контрольних процедур є основою достовірної оцінки запасів у звітності [25].

У межах облікової політики підприємства організація обліку запасів розглядається як визначальний чинник ефективності управління матеріальними ресурсами. На етапі формування облікової політики закладаються характеристики облікової інформації щодо запасів - її своєчасність, повнота та придатність для управлінських рішень. Політика обліку запасів структурується на організаційно-технологічний і методологічний компоненти. Перший охоплює документообіг, форми первинних документів, процедури внутрішнього контролю та

інвентаризації, а також внутрішні регламенти. Другий включає принципи оцінки, вибір методів списання, побудову робочого плану рахунків і підходи до розкриття інформації у фінансовій звітності. Узагальнений висновок полягає в необхідності чіткої формалізації та деталізації облікової політики щодо запасів з метою уніфікації правил оцінки, уникнення різночитань у первинних документах і забезпечення належного контролю руху матеріальних ресурсів [26].

Порівняння інформації, зазначеної вище, дає підстави сформулювати узагальнений перелік рекомендацій науковців щодо організації обліку виробничих запасів, які є актуальними для підприємств різних сфер, зокрема й аграрних: системність організації обліку запасів: облік має охоплювати увесь цикл руху запасів (надходження – зберігання – переміщення – використання – списання) та забезпечувати контроль на кожній стадії; пріоритет якості первинного обліку і документообігу: чіткі правила оформлення операцій і своєчасна передача документів у бухгалтерію зменшують ризики помилок, нестач і необґрунтованого списання; обґрунтований вибір методу оцінки вибуття запасів: метод списання має відповідати економічним умовам (зокрема інфляційним), впливати на достовірність витрат і не спотворювати фінансовий результат; точніше включення транспортно-заготівельних витрат до вартості запасів: прямий розподіл таких витрат покращує точність оцінки та аналітичність облікової інформації; формалізація облікової політики щодо запасів: у політиці доцільно закріпити класифікацію запасів, правила документообігу, контрольні процедури, методи оцінки і порядок розкриття інформації у звітності; розвиток автоматизації та цифрових підходів: застосування облікових програм, електронних документів і сучасних технологій контролю (маркування, системи управління залишками) підвищує оперативність, зменшує ручні помилки і посилює простежуваність; посилення внутрішнього контролю й інвентаризації: регулярні перевірки, інвентаризація та аналіз відхилень забезпечують узгодженість даних обліку з фактичною наявністю та підтримують достовірність звітності.

Таким чином, сучасні наукові підходи до організації обліку виробничих запасів поєднують класичні принципи бухгалтерського обліку (документування,

оцінка, контроль, відображення у звітності) з управлінською логікою (оптимізація залишків, мінімізація витрат на зберігання, підвищення оборотності) та цифровими рішеннями (автоматизація, маркування, інтеграція з логістикою). Це формує методичну основу для побудови ефективної системи обліку запасів на підприємстві та визначає практичні орієнтири її подальшого вдосконалення. Проведене дослідження теоретико-методичних засад обліку виробничих запасів засвідчило, що вони є однією з ключових складових активів сільськогосподарського підприємства та визначають можливості стабільного й ефективного функціонування виробництва. Виробничі запаси забезпечують безперервність технологічного процесу, впливаючи на рівень витрат, рентабельність та конкурентоспроможність продукції. Їх економічна сутність і функціональне призначення обумовлюють необхідність належної класифікації, яка дозволяє удосконалити управління ресурсами та організувати облік із урахуванням специфіки діяльності аграрного сектора. Аналіз нормативно-правового регулювання свідчить, що в Україні сформовано сучасну систему правил, що охоплює вимоги національних стандартів бухгалтерського обліку, Податкового кодексу, інструктивних матеріалів та методичних рекомендацій. Ці документи визначають порядок первісної оцінки запасів, правила їх подальшого обліку, документального підтвердження та контролю, що створює єдині умови для формування достовірної облікової інформації.

Організація обліку виробничих запасів на підприємстві повинна забезпечувати повноту, своєчасність та точність даних щодо їх руху й фактичних залишків. Важливу роль у цьому відіграють: облікова політика, раціональна побудова аналітичного обліку, адекватний документообіг, застосування оптимальних методів оцінки та ефективна система внутрішнього контролю. Саме поєднання теоретичних принципів з ефективними методичними підходами формує інформаційне підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, мінімізації втрат та зростання економічної результативності діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «ХЛІБОДАР»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Хлібодар» є сучасним аграрним підприємством, діяльність якого зосереджена у сфері рослинництва та первинної сільськогосподарської переробки. Підприємство працює у формі ТОВ, що забезпечує гнучкість у прийнятті управлінських рішень і дозволяє ефективно адаптувати виробничі процеси до кон'юнктури ринку. Згідно з державним реєстром, суб'єкт господарювання має власний код ЄДРПОУ (у роботі подається відповідно до офіційних реєстраційних даних), а його юридична адреса розташована на території області з розвиненим аграрним потенціалом. Підприємство функціонує на основі приватної форми власності, що визначає його стратегічну орієнтацію на підвищення результативності, оптимізацію витрат і розширення ринкової присутності.

Ключовим напрямом роботи ТОВ «Хлібодар» є рослинництво. Виробнича діяльність охоплює кілька основних культур, серед яких: пшениця, кукурудза, соняшник та соя. Така спеціалізація є типовою для господарств із розвиненою польовою інфраструктурою, оскільки ці культури мають стабільний попит, добре пристосовані до кліматичних умов більшості українських регіонів та забезпечують прогнозований рівень урожайності. Крім того, підприємство має можливості диверсифікації виробництва, адаптуючи структуру посівних площ до змін у ринковому середовищі.

Організаційна структура підприємства включає кваліфікований трудовий персонал. За останніми даними, середня чисельність працівників становить від 37 до 55 осіб (залежно від року), що свідчить про середній масштаб виробництва та оптимізовану кадрову політику. Водночас підприємство не здійснює тваринницьку

діяльність, зосереджуючи всі ресурси на рослинництві, що спрощує виробничі цикли та дозволяє більш точно прогнозувати потреби в запасах і витратних матеріалах.

Для загальної характеристики діяльності підприємства, використаємо матеріали додатку А, проаналізуємо основні фінансово-економічні показники. Активи ТОВ «Хлібодар» узагальнені у в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Активи ТОВ «Хлібодар»

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення 2024 р. від 2022 року
Нематеріальні активи, тис. грн.	1,00	1,00	-	-1,00
Основні засоби, тис. грн.	27830,00	21000,00	36019,00	+8189,00
Всього необоротних активів, тис. грн.	27831,00	21001,00	36019,00	+8188,00
Запаси, тис. грн.	91569,00	77217,00	41857,00	-49712,00
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	17811,00	26736,00	26719,00	+8908,00
Дебіторська заборгованість за виданими авансами, тис. грн.	9594,00	5714,00	-	-9594,00
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис. грн.	32703,00	15941,00	13330,00	-19373,00
Поточні фінансові інвестиції, тис. грн.	9493,00	14504,00	27001,00	+17508,00
Гроші та їх еквіваленти, тис. грн.	131,00	24505,00	107474,00	+107343,00
Інші оборотні активи, тис. грн.	3749,00	3122,00	5287,00	+1538,00
Всього оборотних активів, тис. грн.	165050,00	167739,00	221668,00	+56618,00
Всього активів, тис. грн.	192881,00	188740,00	257687,00	+64806,00

**Джерело: складено автором за матеріалами товариства.*

Аналіз даних таблиці свідчить про істотні структурні та вартісні зміни в активах підприємства упродовж 2022–2024 років. Загальна вартість активів у 2024 році становила 257687 тис. грн, що на 64 806 тис. грн перевищує рівень 2022 року, що вказує на розширення майнового потенціалу підприємства та зростання обсягів його господарської діяльності.

Необоротні активи за досліджуваний період зросли на 8188 тис. грн і у 2024 році досягли 36019 тис. грн. Основним чинником такого зростання стало збільшення вартості основних засобів на 8 189 тис. грн, що свідчить про оновлення або розширення матеріально-технічної бази підприємства. Водночас нематеріальні активи у 2024 році відсутні, що зумовило їх повне вибуття порівняно з 2022 роком.

Оборотні активи мають стійку тенденцію до зростання, оскільки їх загальна вартість у 2024 році становила 221668 тис. грн, що на 56618 тис. грн більше, ніж у 2022 році. При цьому структура оборотних активів зазнала суттєвих змін. Так, вартість запасів за аналізований період скоротилася на 49712 тис. грн, що може свідчити про оптимізацію складських залишків або зміну виробничої політики підприємства.

Дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги у 2024 році збільшилася на 8908 тис. грн порівняно з 2022 роком, що відображає зростання обсягів реалізації з відстрочкою платежу. Водночас дебіторська заборгованість за виданими авансами повністю скоротилася, а інша поточна дебіторська заборгованість зменшилася на 19373 тис. грн, що може свідчити про підвищення платіжної дисципліни контрагентів.

Суттєве зростання зафіксовано за статтями поточних фінансових інвестицій та грошових коштів і їх еквівалентів. Зокрема, обсяг поточних фінансових інвестицій у 2024 році збільшився на 17508 тис. грн, а грошові кошти - на 107343 тис. грн порівняно з 2022 роком, що свідчить про посилення ліквідності та фінансової стійкості підприємства. Інші оборотні активи зросли на 1538 тис. грн, що не має суттєвого впливу на загальну структуру активів.

Отже, результати аналізу засвідчують перерозподіл активів підприємства у бік високоліквідних складових, зменшення вкладень у запаси та зростання фінансових ресурсів, що загалом характеризує позитивні зміни у фінансовому стані та підвищення гнучкості управління активами.

На рисунку 2.1 узагальнено у динаміці тенденцію зміни розміру виробничих запасів.

Горизонтальний аналіз показника «Вартість виробничих запасів» за період 2022–2024 років ідентифікує стійку тенденцію до його абсолютного зниження. Вартість запасів на кінець звітного періоду щорічно зменшувалася, що свідчить про зміну стратегії управління оборотними активами або оптимізацію логістичних процесів на підприємстві. Зокрема, у 2022 році вартість досліджуваних активів становила 91569 тис. грн.; у 2023 році відбулося зниження до 77217 тис. грн, тобто

абсолютне відхилення від попереднього року склало –14352 тис. грн (або 15,67%), а в 2024 році показник продовжив спадну траєкторію, досягнувши мінімального значення у 41857 тис. грн. Зниження відносно 2023 року становить –35 360 тис. грн (або 45,8%).

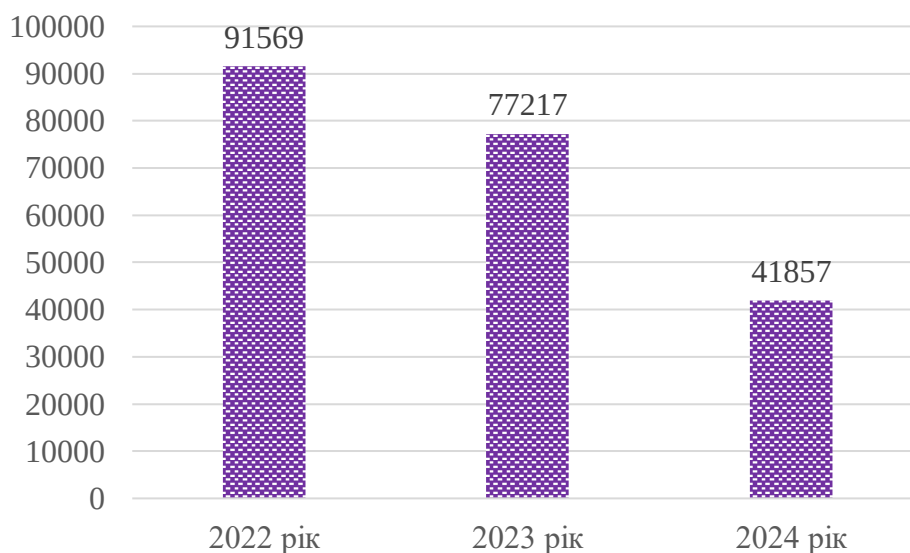

Рисунок 2.1 - Тенденція зміни розміру виробничих запасів, тис. грн.

Аналіз демонструє суттєву трансформацію структури оборотних активів у бік зменшення матеріальної складової.

Пасиви ТОВ “Хлібодар” подані у таблиці 2.2.

Аналіз структури та динаміки пасивів підприємства за 2022–2024 роки свідчить про суттєві зміни у формуванні джерел фінансування його діяльності. Загальна вартість пасивів у 2024 році становила 257687 тис. грн, що на 64806 тис. грн більше порівняно з 2022 роком, що узгоджується зі зростанням обсягів активів і відображає розширення фінансового потенціалу підприємства.

Власний капітал упродовж досліджуваного періоду мав стійку тенденцію до зростання. Його загальний обсяг у 2024 році досяг 187373 тис. грн, що на 54573 тис. грн перевищує рівень 2022 року. При цьому зареєстрований (пайовий) капітал залишався незмінним, тоді як збільшення власного капіталу було зумовлене насамперед зростанням додаткового капіталу на 1500 тис. грн та суттєвим нарощуванням нерозподіленого прибутку на 53073 тис. грн. Це свідчить про

позитивні фінансові результати діяльності підприємства та здатність до самофінансування.

Таблиця 2.2 - Пасиви ТОВ “Хлібодар”

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення 2024 р. від 2022 року
Зареєстрований (пайовий) капітал, тис. грн.	21,00	21,00	21,00	-
Додатковий капітал, тис. грн.	5009,00	6509,00	6509,00	+1500,00
Нерозподілений прибуток, тис. грн.	127770,00	143429,00	180843,00	+53073,00
Всього власного капіталу, тис. грн.	132800,00	149959,00	187373,00	+54573,00
Довгострокові кредити банків, тис. грн.	4000,00	4000,00	20723,00	+16723,00
Всього довгострокових зобов'язань, тис. грн.	4000,00	4000,00	20723,00	+16723,00
Короткострокові кредити банків, тис. грн.	35600,00	24262,00	24262,00	-11338,00
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	5750,00	8958,00	24262,00	+18512,00
Розрахунки з бюджетом, тис. грн.	414,00	566,00	617,00	+203,00
Поточна кредиторська заборгованість зі страхування	74,00	61,00	68,00	-6,00
Поточна кредиторська заборгованість з оплати праці, тис. грн.	324,00	362,00	577,00	+253,00
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками, тис. грн.	540,00	-	-	-540,00
Інші поточні зобов'язання, тис. грн.	13379,00	572,00	-	-13379,00
Всього поточних зобов'язань, тис. грн.	56081,00	34781,00	49591,00	-6490,00
Всього пасивів, тис. грн.	192881,00	188740,00	257687,00	+64806,00

**Джерело: складено автором за даними підприємства.*

Довгострокові зобов'язання у 2024 році істотно зросли і становили 20723 тис. грн, що на 16723 тис. грн більше порівняно з 2022 роком. Основним джерелом такого зростання стали довгострокові кредити банків, що може вказувати на залучення додаткових позикових ресурсів для фінансування інвестиційних потреб або розширення діяльності підприємства.

Структура поточних зобов'язань зазнала помітних змін. У цілому їх обсяг у 2024 році скоротився на 6490 тис. грн порівняно з 2022 роком, однак окремі складові демонстрували різноспрямовану динаміку. Зокрема, зменшилися короткострокові кредити банків на 11338 тис. грн, що може свідчити про зниження залежності підприємства від короткострокового кредитування. Водночас істотно зросла поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги - на 18512 тис. грн, що відображає активізацію розрахункових операцій з контрагентами.

Крім того, спостерігалось збільшення заборгованості за розрахунками з бюджетом на 203 тис. грн та з оплати праці на 253 тис. грн, що може бути наслідком зростання обсягів діяльності та фонду оплати праці. Разом із тим скоротилися зобов'язання за розрахунками з учасниками на 540 тис. грн, повністю були погашені інші поточні зобов'язання, а також дещо зменшилася заборгованість зі страхування.

Отже, результати аналізу пасивів свідчать про посилення ролі власного капіталу у фінансуванні діяльності підприємства, зростання фінансової автономії та одночасне переорієнтування структури зобов'язань у бік довгострокових джерел фінансування. Такі зміни загалом характеризують підвищення фінансової стійкості підприємства та створюють передумови для його подальшого розвитку.

У таблиці 2.3 подані ключові фінансові результативні показники ТОВ “Хлібодар”.

Таблиця 2.3- Ключові фінансові результативні показники ТОВ “Хлібодар”

Показник	Рік			Відхилення 2024 р. від 2022 р. (+, -)
	2022	2023	2024	
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	81 670	151038	225358	+143688
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	62365	96558	116795	+54430
Валовий прибуток, тис. грн.	19305	54480	108563	+89258
Чистий фінансовий результат, тис. грн	6256	15659	50291	+44035

**Джерело: складено автором за даними підприємства.*

Аналіз результатів фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання за досліджуваний період свідчить про стійку позитивну динаміку ключових вартісних показників та інтенсифікацію процесів генерування прибутку.

Протягом 2022–2024 рр. спостерігається випереджаюче зростання чистого доходу від реалізації, який збільшився на 143688 тис. грн (або у 2,76 раза). Це свідчить про успішну адаптацію підприємства до ринкових умов та розширення обсягів збуту. Важливою аналітичною ознакою є порівняння темпів росту доходу та собівартості: оскільки дохід зростає швидше за витрати на виробництво (+54430 тис. грн), підприємство продемонструвало здатність до оптимізації операційних витрат та підвищення маржинальності продукції.

Показник валового прибутку продемонстрував експоненціальне зростання, досягнувши у 2024 році позначки 108563 тис. грн, що на 462,3% перевищує базисний рівень 2022 року. Такий значний приріст (+89 258 тис. грн) вказує на зміцнення конкурентних переваг підприємства та ефективне управління виробничим потенціалом.

Підсумковий показник діяльності - чистий прибуток - зріс із 6256 тис. грн у 2022 році до 50291 тис. грн у 2024 році. Абсолютне відхилення у розмірі +44 035 тис. грн підтверджує високу економічну результативність менеджменту. Позитивним трендом є те, що прибуток зростає швидше, ніж валові доходи, що опосередковано свідчить про раціоналізацію адміністративних та збутових витрат.

За результатами горизонтального аналізу встановлено стабільний розвиток підприємства. Співвідношення темпів зростання чистого доходу та чистого фінансового результату вказує на підвищення рентабельності діяльності та зміцнення фінансової стійкості суб'єкта господарювання в середньостроковій перспективі. Проводячи характеристику діяльності підприємства, доцільно розрахувати та проаналізувати показники рентабельності.

У таблиці 2.4 узагальнено результати розрахунку показників рентабельності.

Таблиця 2.4 – Показники рентабельності

Різновиди показників	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Рентабельність діяльності, %	10,03	16,21	43,06
Рентабельність власного капіталу, %	4,17	10,44	26,84
Рентабельність активів, %	2.	8,3	19,52

**Джерело: складено автором за даними підприємства.*

Всі ключові індикатори рентабельності демонструють значну позитивну динаміку, що вказує на суттєве зміцнення фінансового стану та операційної ефективності. Показник рентабельності діяльності має виражену висхідну траєкторію, оскільки у 2022 році він становив 10,03%; у 2023 році зріс до 16,21% (приріст на 6,18 в.п.); у 2024 році відбувся різкий стрибок до 43,06% (приріст на 26,85 в.п. за останній рік). Це свідчить про підвищення частки прибутку в кожній гривні отриманого доходу, що є прямим наслідком оптимізації витрат або зміни структури реалізованої продукції на більш маржинальну.

Рентабельність власного капіталу відображає ефективність використання інвестицій власників і є ключовим індикатором для інвесторів. Динаміка цього показника також позитивна: у 2022 році - 4,17%; у 2023 році - 10,44%, а в 2024 році - 26,84%.

Рентабельність активів характеризує загальну ефективність використання всього майна підприємства, зокрема у 2022 році показник склав 3,24%, у 2023 році - 8,3%, а в 2024 році - 19,52%. Зростання зазначеного показника майже в шість разів підтверджує, що активи генерують значно більше прибутку, ніж у базовому періоді, що вказує на високий рівень управління ресурсами.

На основі аналізу представлених даних можна зробити висновок, що діяльність підприємства у 2022–2024 роках характеризується високою динамікою розвитку та суттєвим зростанням фінансової ефективності.

Критично важливим є факт прискореного зростання всіх трьох показників рентабельності, особливо помітне у 2024 році. Це свідчить про успішну реалізацію стратегій, спрямованих на максимізацію прибутку, підвищення віддачі від використання активів та забезпечення інвестиційної привабливості. Підприємство демонструє ефективне управління як операційною діяльністю, так і структурою капіталу.

2.2 Організація обліку наявності та руху виробничих запасів

У досліджуваному товаристві виробничі запаси представлені наступними складовими (рисунок 2.2).

Рисунок 2.2 – Складові виробничих запасів ТОВ «Хлібодар»

**Джерело: складено автором.*

Процес організації обліку виробничих запасів регламентується внутрішнім нормативним документом – Обліковою політикою, яка затверджена наказом керівника товариства і введена в дію 02.01.2016 р.

На рисунку 2.3 узагальнено перелік питань, які акумулюються в обліковій політиці щодо досліджуваної складової обліку.

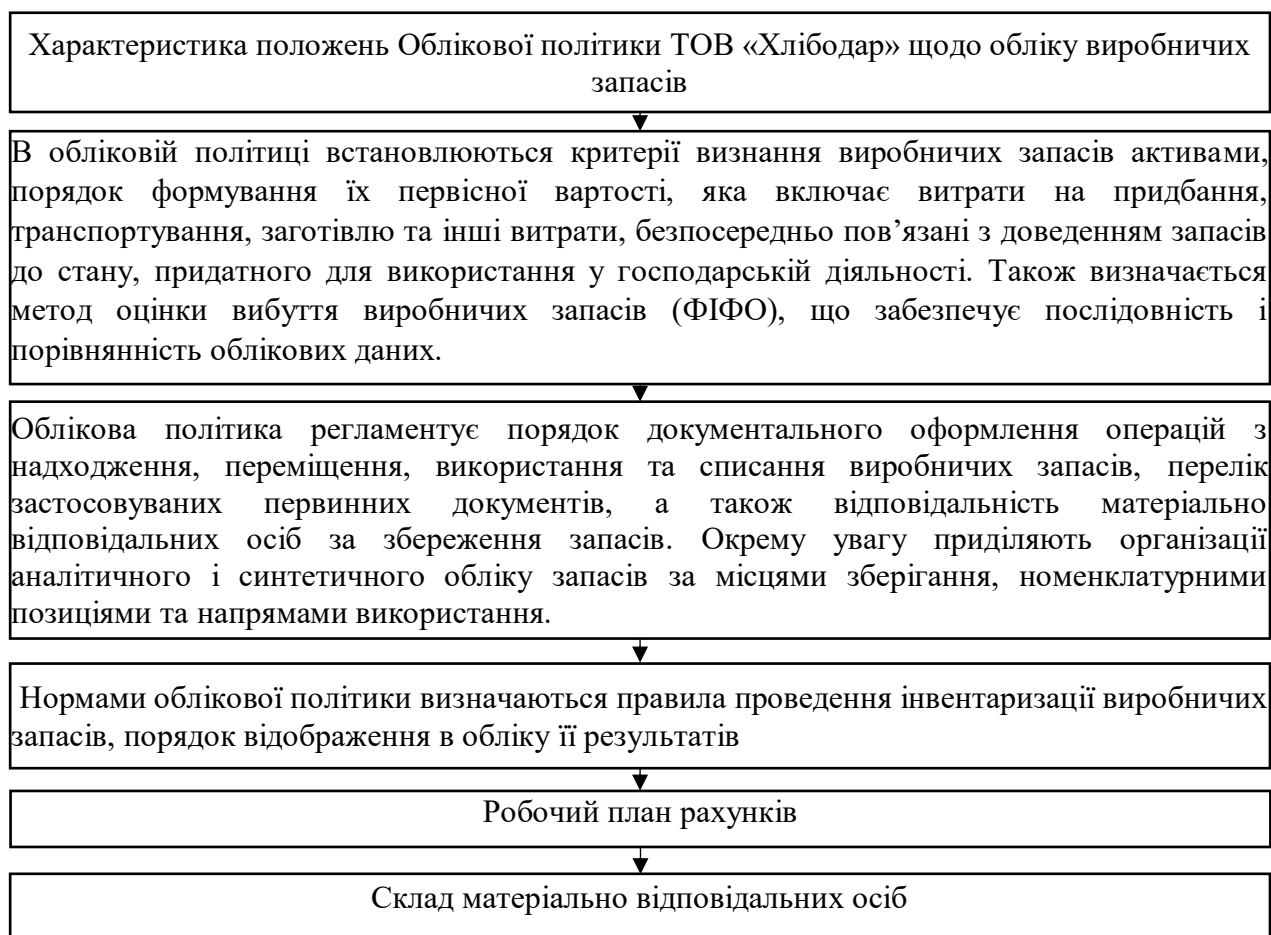

Рисунок 2.2 - Характеристика положень Облікової політики ТОВ «Хлібодар» щодо обліку виробничих запасів

**Джерело: складено автором.*

Первинний облік виробничих запасів у ТОВ «Хлібодар» здійснюється без використання автоматизованих систем і ґрунтується на застосуванні типових первинних документів. Надходження матеріальних ресурсів у результаті їх придбання оформлюється прибутковими ордерами, які забезпечують ідентифікацію суб'єкта господарювання, постачальника, складу, виду операції,

номенклатури запасів, їх кількісно-вартісних показників, а також відповідальних осіб.

На рисунку 2.4 узагальнено реквізити зазначеного документу.

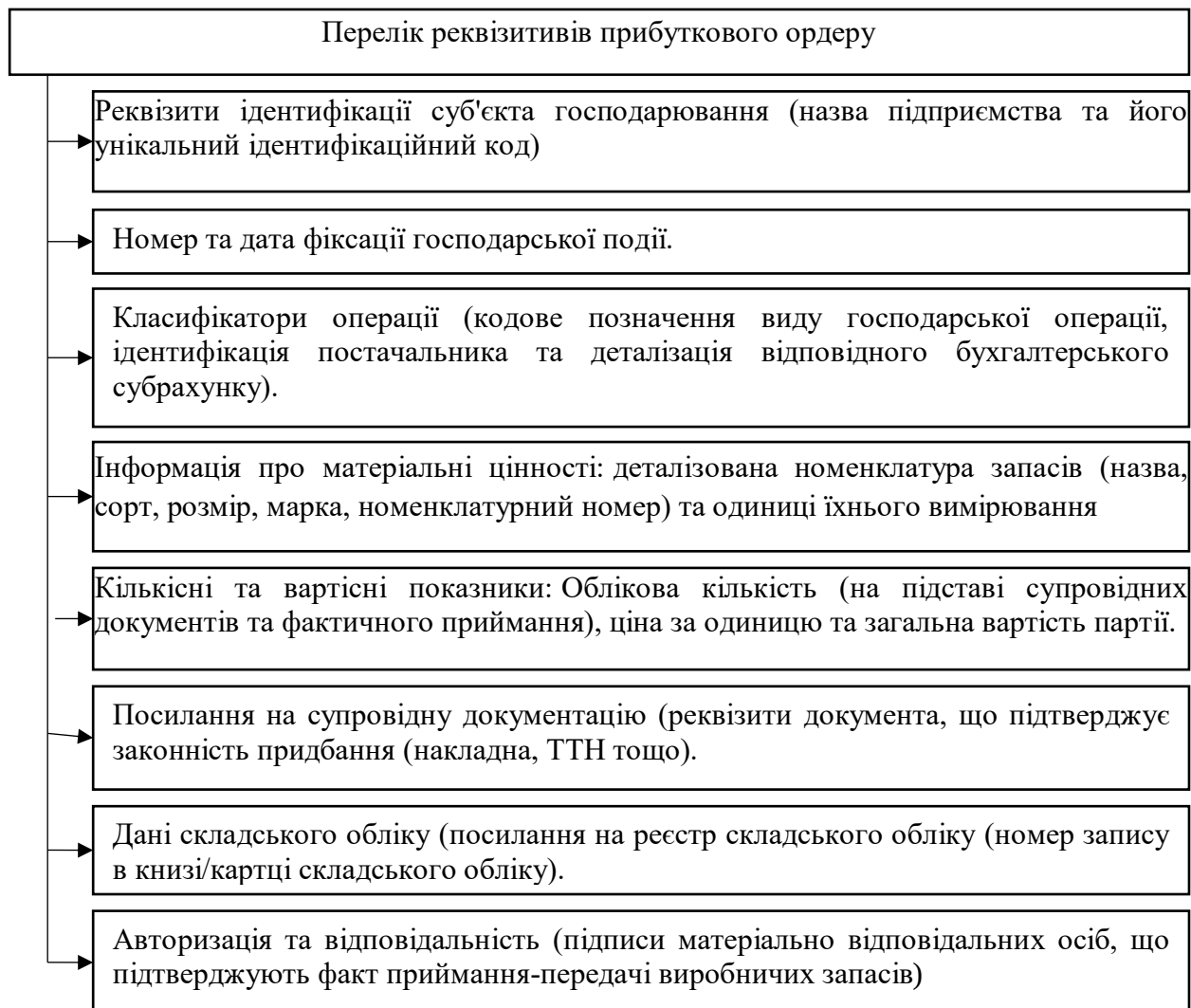

Рисунок 2.4 - Перелік реквізитивів прибуткового ордеру

**Джерело: складено автором.*

Облік руху та використання виробничих запасів у процесі господарської діяльності здійснюється на підставі системи типових первинних документів, що забезпечують документальне підтвердження операцій з надходження, внутрішнього переміщення, використання та вибуття матеріальних ресурсів. Відпуск запасів у межах установлених норм оформлюється лімітно-забірними картками, які застосовуються протягом звітного періоду та містять інформацію про

отримувачів, номенклатуру, обсяги відпуску, залишки, повернення невикористаних матеріалів і бухгалтерські кореспонденції. Понадлімітне використання запасів документується актами-вимогами, що є підставою для додаткового списання та підлягають оперативному переданню до бухгалтерії.

Внутрішній рух матеріальних цінностей між структурними підрозділами оформлюється накладними внутрішньогосподарського призначення, які забезпечують контроль за кількісно-вартісними показниками запасів, їх цільовим використанням і матеріальною відповідальністю посадових осіб. Специфічні напрями використання запасів у рослинництві та тваринництві обліковуються за допомогою спеціалізованих актів і відомостей, складених у розрізі культур, полів або видів тварин, що дає змогу обґрунтовано включати відповідні витрати до собівартості продукції та здійснювати контроль за дотриманням норм споживання.

Списання непридатного або зношеного інвентарю здійснюється комісійно на підставі актів ліквідації, які відображають причини вибуття та результати демонтажу. Заготівля кормів і облік ремонтних робіт сільськогосподарської техніки оформлюються актами та відомостями дефектів, що узагальнюють інформацію про технічний стан об'єктів, використані матеріали та понесені витрати.

Реалізація виробничих запасів стороннім контрагентам документується товарними накладними з відображенням вартості матеріалів, податкових зобов'язань і супутніх витрат. Аналітичний облік запасів ведеться у книгах складського обліку в розрізі номенклатурних позицій, що забезпечує систематизацію даних про надходження, вибуття та залишки матеріальних цінностей і створює умови для ефективного контролю за їх збереженням і раціональним використанням.

Ведення складського обліку виробничих запасів на досліджуваному сільськогосподарському підприємстві має низку специфічних особливостей, зумовлених галузевим характером діяльності, сезонністю виробництва, значною номенклатурою матеріальних ресурсів і різноманітністю напрямів їх використання. З метою забезпечення аналітичності та контрольованості облікової інформації

виробничі запаси систематизуються за відповідними субрахунками рахунку 20 «Виробничі запаси». На рисунку 2.5 подано узагальнені особливості ведення обліку у розрізі зазначеного рахунку особливості ведення складського обліку компонент виробничих запасів.

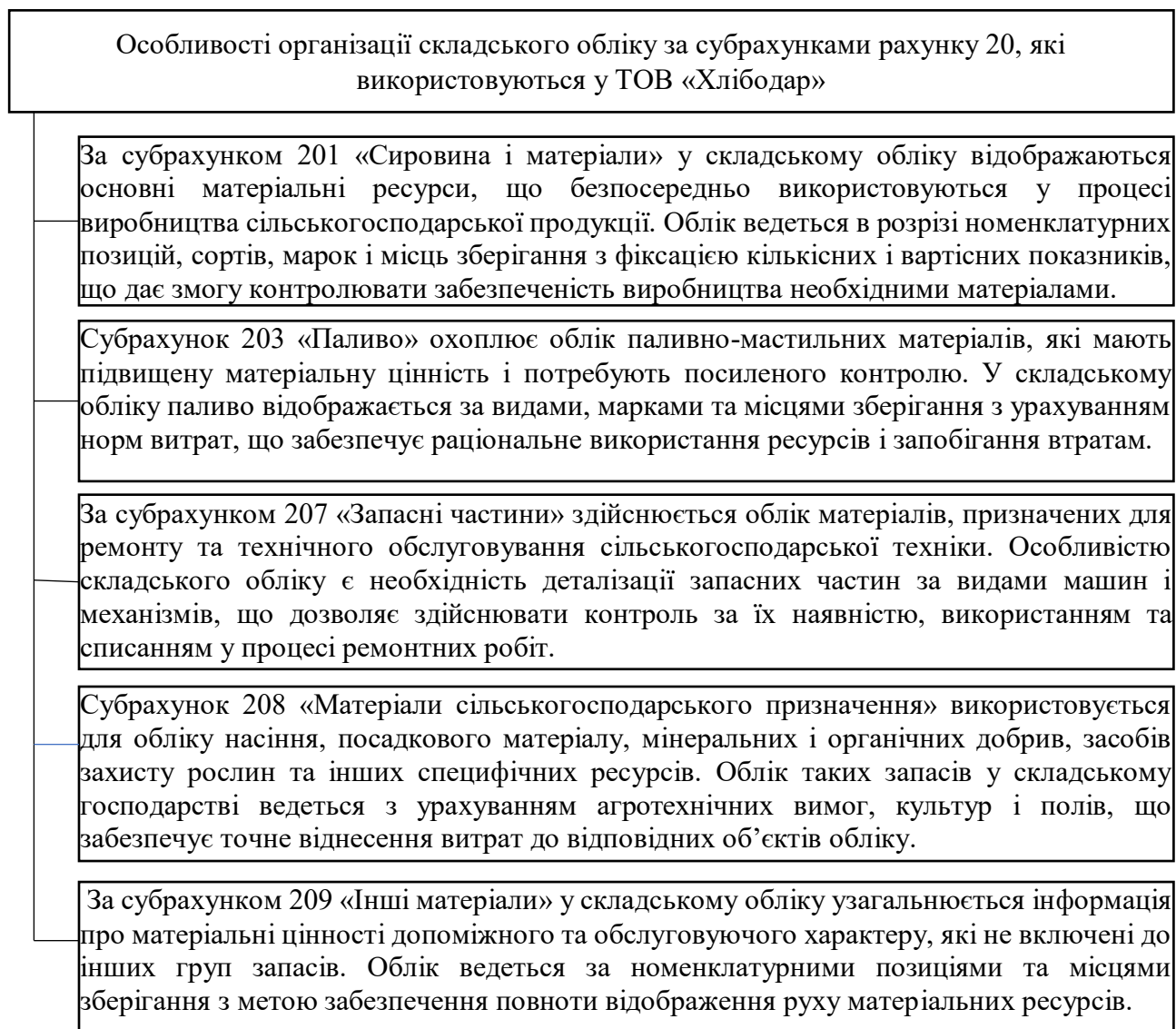

Рисунок 2.5 - Особливості організації складського обліку за субрахунками рахунку 20, які використовуються у ТОВ «Хлібодар»

**Джерело: складено автором.*

Інформаційною основою складського обліку виробничих запасів є книга складського обліку, яка слугує регістром аналітичного обліку та забезпечує оперативний контроль за рухом і залишками матеріальних цінностей. Структура

книги складського обліку передбачає наявність таких основних реквізитів: номенклатурний номер і найменування запасу, одиниці виміру, місце зберігання (склад, стелаж), облікова ціна, дата та номер первинного документа, кількість надходження і вибуття, залишок запасів, а також підпис матеріально відповідальної особи. Складський облік виробничих запасів на сільськогосподарському підприємстві за відповідними субрахунками забезпечує деталізоване відображення руху матеріальних ресурсів, посилює внутрішній контроль та створює інформаційну базу для ефективного управління запасами і прийняття обґрунтованих управлінських рішень. На рисунку 2.6 подано мету та завдання організації складського обліку.

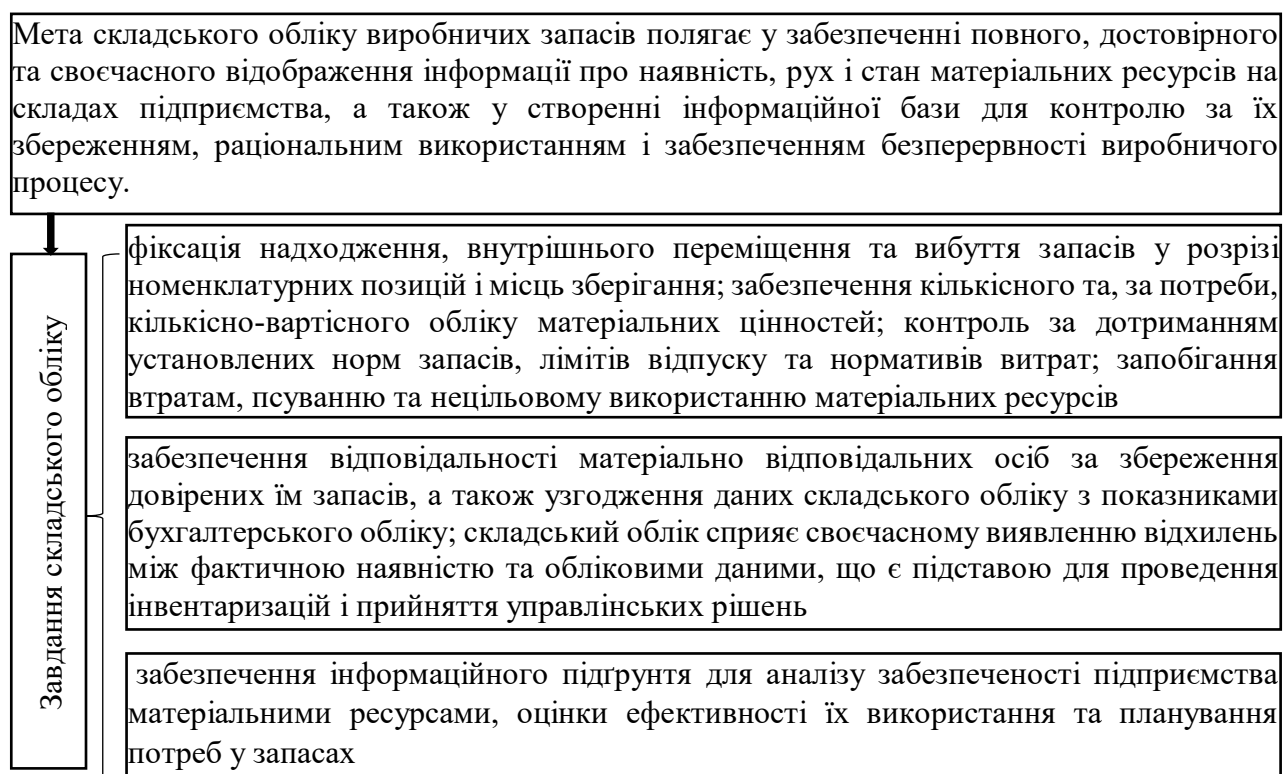

Рисунок 2.6 – Мета та завдання організації складського обліку виробничих запасів

**Джерело: складено автором.*

Таким чином, мета і завдання складського обліку спрямовані на підвищення ефективності управління матеріальними ресурсами та забезпечення економічної стабільності підприємства.

Рахунок 20 «Виробничі запаси» у системі бухгалтерського обліку призначений для узагальнення інформації про наявність, рух і використання матеріальних ресурсів, що забезпечують здійснення виробничої діяльності підприємства. Облік операцій за цим рахунком у досліджуваному товаристві організовується шляхом складання меморіальних ордерів, які є зведеними обліковими регістрами, що відображають господарські операції за певний період та слугують підставою для записів у Головній книзі. Меморіальні ордери за рахунком 20 формуються на підставі належно оформлених первинних документів, які підтверджують надходження, внутрішнє переміщення, використання та списання виробничих запасів. До таких документів належать прибуткові ордери, лімітно-забірні картки, накладні внутрішньогосподарського призначення, акти списання матеріалів, товарні накладні та інші документи, передбачені обліковою політикою підприємства.

Методика формування меморіальних ордерів за рахунком 20 передбачає систематизацію даних первинного обліку за однорідними господарськими операціями з урахуванням кореспонденції рахунків. У меморіальних ордерах узагальнюються операції з оприбуткування виробничих запасів за дебетом рахунку 20 у кореспонденції з рахунками обліку розрахунків, грошових коштів або капіталу, а також операції з вибуття запасів, що відображаються за кредитом рахунку 20 у кореспонденції з рахунками витрат, виробництва чи реалізації.

Кожний меморіальний ордер містить обов'язкові реквізити, зокрема номер і дату складання, зміст господарських операцій, суми за дебетом і кредитом відповідних рахунків, підсумки за період та підписи відповідальних осіб. Дані меморіальних ордерів підлягають обов'язковій перевірці та звірянню з регістрами аналітичного обліку виробничих запасів і складського обліку.

Таким чином, меморіальні ордери за рахунком 20 є важливим елементом системи бухгалтерського обліку виробничих запасів, оскільки забезпечують узагальнення облікової інформації, контроль за рухом матеріальних ресурсів і формування достовірних показників для відображення у фінансовій звітності підприємства.

2.3 Вдосконалення процесу організації обліку виробничих запасів на підприємстві

Враховуючи, що у ТОВ «Хлібодар» облік виробничих запасів не автоматизований, пропонуємо використовувати спеціалізоване програмне забезпечення - «BAS: Бухгалтерія». Автоматизована система обліку забезпечує інтеграцію первинних документів, аналітичного й синтетичного обліку, оперативність обробки інформації та зменшення ризику помилок, пов'язаних із людським фактором. Натомість ведення обліку без використання спеціалізованих програм характеризується підвищеною трудомісткістю, значними витратами часу на оформлення та узагальнення даних, а також обмеженими можливостями для аналітичного контролю руху та використання виробничих запасів. У таблиці 2.5 узагальнено «BAS: Бухгалтерія» та без використання спеціалізованої програми з використанням меморіальних ордерів.

Таблиця 2.5 – Порівняльний аналіз ведення обліку виробничих запасів за допомогою «BAS: Бухгалтерія» та без використання спеціалізованої програми з використанням меморіальних ордерів

Критерій порівняння	Облік з використанням програми «BAS: Бухгалтерія»	Облік без використання спеціалізованої програми (меморіальні ордери)
Оформлення первинних документів	Формуються електронно з можливістю друку та збереження	Оформлюються вручну на паперових бланках
Аналітичний облік запасів	Ведеться автоматично в розрізі номенклатури, складів, МВО	Вимагає ручного групування та систематизації даних
Синтетичний облік	Формується автоматично на підставі введених операцій	Узагальнюється шляхом складання меморіальних ордерів
Оперативність отримання інформації	Висока, дані доступні в режимі реального часу	Низька, інформація формується із затримкою
Контроль за рухом запасів	Забезпечується автоматичними звітами та аналітикою	Здійснюється шляхом ручної перевірки документів
Імовірність помилок	Мінімізується завдяки автоматизованим перевіркам	Підвищена через вплив людського фактора
Трудомісткість облікових процедур	Відносно низька	Висока
Формування звітності	Автоматизоване, з використанням стандартних форм	Потребує ручного узагальнення показників
Форма ведення обліку	Автоматизована, з використанням єдиної інформаційної бази	Неавтоматизована, на основі паперових носіїв

Використання програми «BAS: Бухгалтерія» в обліку виробничих запасів сприяє підвищенню ефективності облікового процесу, забезпечує своєчасність та достовірність інформації, а також посилює контроль за рухом і використанням матеріальних ресурсів. Неавтоматизована форма обліку з використанням меморіальних ордерів, хоча й залишається допустимою, є менш ефективною та доцільною в умовах зростання обсягів господарських операцій.

У програмі «BAS: Бухгалтерія» облік виробничих запасів здійснюється на основі автоматизованого формування первинних документів, які забезпечують відображення господарських операцій у розрізі аналітичного та синтетичного обліку. Застосування відповідних документів дає змогу забезпечити повноту, достовірність і своєчасність інформації щодо руху матеріальних ресурсів, а також здійснювати контроль за їх використанням.

На рисунку 2.7 подано документ, сформований за допомогою даного програмного забезпечення – «Вимога накладна».

N	Номенклатура	Од.	К.	Кількість	Рахунок	Под. призн. (ПДВ)
1	Паніп Ballet	пакет	1,000	2,000	201	Опод. ПДВ

Рисунок 2.7 – Документ «Вимога-накладна»

**Джерело: створено автором за допомогою програмного забезпечення.*

Документ «Вимога-накладна» використовується для оформлення відпуску виробничих запасів зі складу у виробництво або для інших господарських потреб. Під час його створення в програмі зазначаються склад-відправник, підрозділ-отримувач, номенклатура матеріалів, їх кількість і облікова вартість. На підставі проведення документа автоматично формується списання запасів з рахунку 201 з

одночасним відображенням витрат за відповідними рахунками, що забезпечує коректне формування собівартості продукції.

Документ «Переміщення товарів» (рисунк 2.8) призначений для обліку внутрішнього переміщення запасів між складами або матеріально відповідальними особами без зміни загальної вартості запасів підприємства. У процесі створення документа визначаються склад-відправник, склад-одержувач, перелік і кількість товарно-матеріальних цінностей. Застосування даного документа сприяє забезпеченню контролю за збереженням запасів і дотриманням принципу матеріальної відповідальності.

Софтх - Демонстраційна база - BAS Бухгалтерія КОРП, редакція 2.1 (BAF)

Початкова сторінка | Переміщення товарів | Переміщення товарів (створення) (Товари, продукція) * x

Переміщення товарів (створення) (Товари, продукція) *

Провести та закрити | Записати | Провести | Друк

Номер: | від: 17.12.2025 00:00:00 | Вид операції: Товари, продукція

Відправник: Головний склад | Організація: Хлібодар

Одержувач: Додатковий склад

Товари (3) | Товари на комісії | Зворотна тара

N	Номенклатура	Од.	К.	Кількість	Рахунок відправ...	Рахунок одержув...	Под. призн. (ПДВ)
1	Лак декоративний	кг	1,000	2,500	201	201	Опод. ПДВ
2	Лоза верби прутоподібної	шт	1,000	1 000,000	201	201	Опод. ПДВ
3	Скляна декоративна меблева	шт	1,000	2 825,000	201	201	Опод. ПДВ

Коментар: | Відповідальний: |

Рисунок 2.8 – Документ «Переміщення товарів»

**Джерело: створено автором за допомогою програмного забезпечення.*

Аналіз руху документа «Переміщення товарів» у системі BAS дає змогу простежити сформовані бухгалтерські проведення, аналітичні розрізи обліку та вплив операції на складські залишки. Даний інструмент забезпечує перевірку коректності відображення операцій та узгодженість даних між складським і бухгалтерським обліком.

На рисунку 2.9 подано форму документу «Рух документа: Переміщення товарів».

Період	Дебет	Кін.	Под. облік Дт	Кредит	Кін.	Под. облік Кт	Сума
17.12.2025	201	Кін.: 2,500	Опод. ПДВ	201	Кін.: 2,500	Опод. ПДВ	75,00
	1	Лак декоративний	Опод. ПДВ	Лак декоративний		Опод. ПДВ	Переміщення ТМЦ
		Надходження товарів і послуг ДОО0-000032...		Надходження товарів і послуг ДОО0-000032...			
		Додатковий склад		Головний склад			
17.12.2025	201	Кін.: 1 000,000	Опод. ПДВ	201	Кін.: 1 000,000	Опод. ПДВ	300,00
	2	Лоза верби пруткоподібної	Опод. ПДВ	Лоза верби пруткоподібної		Опод. ПДВ	Переміщення ТМЦ
		Надходження товарів і послуг ДОО0-000017...		Надходження товарів і послуг ДОО0-000017...			
		Додатковий склад		Головний склад			
17.12.2025	201	Кін.: 2 682,000	Опод. ПДВ	201	Кін.: 2 682,000	Опод. ПДВ	1 609,20
	3	Скоба декоративна меблева	Опод. ПДВ	Скоба декоративна меблева		Опод. ПДВ	Переміщення ТМЦ
		Надходження товарів і послуг ДОО0-000020...		Надходження товарів і послуг ДОО0-000020...			

Рисунок 2.9 – Документ «Рух документа: Переміщення товарів»

*Джерело: створено автором за допомогою програмного забезпечення.

Документ «Оприбуткування товарів» (рисунок 2.10) застосовується для відображення надходження запасів на склад у результаті придбання, безоплатного отримання або виявлення надлишків під час інвентаризації.

N	Номенклатура	Кількість	Од.	К.	Ціна	Сума	Рахунок	Под. призн.
1	Куртка ватяна	1,000	шт	1,000	660,00	660,00	221	Опод. ПДВ
2	Черевики	1,000	пар	1,000	565,00	565,00	221	Опод. ПДВ

Рисунок 2.10 – Документ «Оприбуткування товарів»

*Джерело: створено автором за допомогою програмного забезпечення.

У документі фіксуються постачальник (за наявності), номенклатура, кількість, ціна та загальна вартість запасів. Проведення документа забезпечує збільшення залишків за рахунком 201 та формування відповідних бухгалтерських записів.

Рух документа «Оприбуткування товарів» (рисунок 2.11) відображає бухгалтерські проведення, сформовані в результаті надходження запасів, а також

дозволяє проаналізувати вплив операції на фінансові результати та залишки матеріальних ресурсів. Це сприяє підвищенню прозорості облікових процесів і контролю за правильністю відображення операцій.

Рухи документа: Оприбуткування товарів ДОО0-000001 від 17.12.2025 14:22:20

Записати і закрити Оновити

☐ Ручне коригування (дозволяє редагування рухів документа)

Бухгалтерський та податковий облік (2)

Період	Дебет	Кін.	Под. облік Дт	Кредит	Под. облік Кт	Сума
17.12.2025	221	Кін.: 1,000	716			660,00
	1 Куртка ватяна		Опод. ПДВ	Інші	<...>	Оприбутковані ТМЦ
	Оприбуткування товарів ДОО0-000001 від 17...					
	Головний склад					
17.12.2025	221	Кін.: 1,000	716			565,00
	2 Черевики		Опод. ПДВ	Інші	<...>	Оприбутковані ТМЦ
	Оприбуткування товарів ДОО0-000001 від 17...					
	Головний склад					

Рисунок 2.11 – Документ «Рух документа: Оприбуткування товарів»

**Джерело: створено автором за допомогою програмного забезпечення.*

Документ «Списання товарів» (рисунок 2.12) використовується для обліку вибуття запасів унаслідок псування, нестач, втрат або використання не за цільовим призначенням. У процесі його формування зазначаються підстави списання, номенклатура та вартісні показники матеріалів. Проведення документа забезпечує коректне зменшення залишків запасів і відображення відповідних витрат.

Списання товарів (створення) (Товари, продукція) *

Провести та закрити Записати Провести Акт списання товарів

Номер: від: 17.12.2025 00:00:00 Вид операції: Товари, продукція

Склад: Головний склад Організація: Хлібодар

Інвентаризація: Інвентаризація товарів на складі ДОО0-000002 від 29.03.2

Товари (3) Зворотна тара Рахунки Комісія

N	Номенклатура	Од.	К.	Кількість	Рахунок	Под. призн. (ПДВ)
1	Лоза верби прутopodobної	шт	1,000	40,000	201	Неопод. ПДВ, негосп.
2	Куртка ватяна	шт	1,000	3,000	1531	Неопод. ПДВ, негосп.
3	Черевики	пар	1,000	2,000	1531	Неопод. ПДВ, негосп.

Підстава: Коментар: Відповідальний:

Рисунок 2.12 – Документ «Списання товарів (створення)»

**Джерело: створено автором за допомогою програмного забезпечення.*

Документ «Інвентаризація товарів на складі» (рисунк 2.13) призначений для звірки фактичної наявності запасів із даними бухгалтерського обліку. За результатами інвентаризації виявляються надлишки або нестачі, які оформлюються відповідними обліковими документами. Застосування даного інструменту сприяє посиленню внутрішнього контролю та забезпеченню достовірності облікової інформації.

Інвентаризація товарів на складі (створення) *

Провести та закрити | Записати | Провести | Створити на підставі | Друк

Номер: | від: 17.12.2025 14:23:41 | Організація: Хлібодар

Склад: Головний склад | Відповідальна особа:

Товари (34) | Комісія

N	Номенклатура	Рахунок	Відхилення	Кількість	Од.	К.	Облік. кількість	Ціна
1	Куртка ватяна	1531	-3,000	94,000	шт	1,000		97,000
2	Черевики	1531	-2,000	95,000	пар	1,000		97,000
3	Дриль електричний	1531		49,000	шт	1,000		49,000
4	Шурупозавертач	1531		44,000	шт	1,000		44,000
5	Дошка	201		49,600	шт	1,000		49,600
6	Заготівля для половів	201		10,000	шт	1,000		10,000
7	Сума	201		20,000	шт	1,000		20,000

Сума: 277 891,49 | Сума за обліком: 278 666,42

Коментар: | Відповідальний:

Рисунок 2.13 – Документ «Інвентаризація товарів на складі»

*Джерело: створено автором за допомогою програмного забезпечення.

Оборотно-сальдова відомість рахунку 201 «Сировина і матеріали» (рисунк 2.14) є узагальнюючим регістром синтетичного обліку, який формується автоматично на підставі проведених документів.

Головне

Керівнику

Банк і каса

Продажі

Купівлі

Склад

Виробництво

ОЗ і НМА

Кадрі

Зарплата

Операції

Звітні

Довідники

Адміністрування

←→

☆

Оборотно-сальдова відомість по рахунку 201 за Грудень 2025 р. Хлібодар

Період: 01.12.2025 – 31.12.2025

Рахунок: 201

Хлібодар

Сформувати

Показати настройки

Друк

Регістр обліку

Σ 0,00

Ще +

Хлібодар

Оборотно-сальдова відомість по рахунку 201 за Грудень 2025 р.

Рахунок

Податок, приз.

Номенклатура

Сальдо на початок періоду

Обороти за період

Сальдо на кінець періоду

Дебет

Кредит

Дебет

Кредит

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

К/п

Б/О

Рисунок 2.14 – Документ «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 201

*Джерело: створено автором за допомогою програмного забезпечення.

Вона відображає залишки на початок і кінець періоду, обороти за дебетом і кредитом рахунку та використовується для контролю правильності відображення руху виробничих запасів.

Звіт «Аналіз рахунку 201» (рисунок 2.15) забезпечує деталізацію облікових даних у розрізі кореспондуючих рахунків, номенклатурних позицій, складів і періодів. Його застосування дає змогу здійснити поглиблений аналіз структури надходження та використання виробничих запасів, оцінити динаміку їх руху та виявити можливі відхилення від установлених норм.

Хлібодар
Аналіз рахунку 201 за Грудень 2025 р.

Рахунок	Кор. Рахунок	Показники	Дебет	Кредит
Податкове призначення	23	БО		
		Кіл.		2 000
	Оборот	БО	2 070,00	2 070,00
		Кіл.	3 627,500	3 629,500
	Кінцеве сальдо	БО	31 175,26	
		Кіл.	47 654,600	
Пропорц. опод. ПДВ	Початкове сальдо	БО	2 443,14	
		Кіл.	2 996,000	
	Оборот	БО		
		Кіл.		
	Кінцеве сальдо	БО	2 443,14	
		Кіл.	2 996,000	
	Оборот	БО	2 070,00	2 070,00
		Кіл.	3 827,500	3 869,500
	Кінцеве сальдо	БО	33 650,90	
		Кіл.	50 611,600	

Рисунок 2.15 – Документ «Аналіз рахунку 201»

**Джерело: створено автором за допомогою програмного забезпечення.*

Використання програмного продукту «BAS: Бухгалтерія» для формування та аналізу первинних і зведених документів забезпечує комплексний підхід до обліку виробничих запасів, підвищує точність облікових даних, сприяє оперативному контролю та формуванню аналітичної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень.

РОЗДІЛ 3

АУДИТ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Методика аудиту виробничих запасів

Аудит виробничих запасів є однією з ключових ділянок перевірки фінансової звітності, оскільки запаси безпосередньо впливають на формування собівартості продукції, фінансових результатів, оборотного капіталу та ліквідності підприємства. Методика аудиту виробничих запасів ґрунтується на комплексному підході, що передбачає поступове дослідження інформації: від узагальнених показників фінансової звітності до детальної перевірки первинних документів та процедур внутрішнього контролю. Послідовність аудиту включає кілька етапів: попередній огляд фінансової звітності, звірку даних з оборотно-сальдовою відомістю, перевірку аналітичних реєстрів, аналіз руху запасів та контроль повноти й правильності документального оформлення операцій.

Першим етапом методики аудиту виробничих запасів є аналіз показників фінансової звітності, зокрема форми 1 «Балансу (Звіту про фінансовий стан)» та форми 2 «Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)». У формі №1 аудитор звертає увагу на статтю «Запаси», яка містить інформацію про виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію, товари та інші матеріальні ресурси. Аналізуються їх обсяги, динаміка, питома вага в оборотних активах та напрями зміни порівняно з попередніми періодами. Значні коливання можуть свідчити про порушення в обліку, неправильну оцінку запасів, незавершеність певних господарських операцій або неефективність складських процесів.

У формі №2 аудитор зіставляє інформацію про витрати на виробництво з даними про собівартість реалізованої продукції. Оскільки запаси є базою для формування собівартості, аудитор оцінює, чи відповідає динаміка витрат зміні залишків виробничих запасів. Невідповідності між показниками двох форм можуть

свідчити про неправильне списання матеріалів, неточності в оцінці або помилки в класифікації витрат, що підвищує ризик викривлення фінансової звітності.

На цьому етапі аудитор визначає ділянки потенційного ризику, встановлює необхідність проведення поглиблених процедур та оцінює достатність внутрішнього контролю. Це дозволяє вибудувати логічну послідовність подальших аудиторських дій. Звірка фінансової звітності з оборотно-сальдовою відомістю по рахунках 20.

Другим етапом аудиту є звірка показників фінансової звітності із даними оборотно-сальдової відомості за рахунками, що відображають виробничі запаси (рахунок 20 «Виробничі запаси»).

Аудитор перевіряє відповідність сальдо на кінець періоду даним Балансу. Якщо в балансі та облікових регістрах відображені різні показники, це свідчить про некоректне перенесення даних, помилки під час формування звітності або перекручення інформації.

На цьому етапі проводиться аналіз оборотів по рахунках: аудитора цікавлять великі списання, незвично високі чи низькі обороти, значні внутрішні переміщення запасів, операції з поверненням матеріалів, а також коригування, зроблені наприкінці звітного періоду. Особлива увага приділяється випадкам, коли залишки запасів зростають у періоди спадання виробництва або стабільного обсягу реалізації, що може свідчити про завищення активів або наявність непридатних матеріалів, які не були списані.

Наступним етапом є перевірка аналітичних даних, які деталізують інформацію щодо кожного виду запасів: карток складського обліку, лімітно-забірних карток, відомостей руху матеріалів, журналів-ордерів, матеріальних звітів. Завдання аудитора полягає у встановленні відповідності між аналітичними даними та синтетичними показниками рахунків.

Аудитор перевіряє:

1. правильність класифікації матеріалів за групами;
2. відповідність номенклатурних позицій інформації в рахунках 20, 22, 26;

3. повноту документального підтвердження операцій;
4. правильність застосування облікової політики (метод оцінки запасів, правила списання, використання норм витрат).

Наявність незаповнених полів, відсутність реквізитів, пропуски у веденні реєстрів або відсутність регулярних звірок між бухгалтерією та складом свідчать про слабкий внутрішній контроль, що підвищує ймовірність викривлень. У таких випадках аудитор розширює обсяг вибірки та проводить додаткові тестування.

Аналіз руху запасів є ключовим етапом аудиту, оскільки дає можливість оцінити реальність, повноту та правильність відображення операцій у бухгалтерському обліку. Для цього аудитор досліджує такі аспекти:

Перевіряється правильність оформлення надходження матеріалів: наявність договорів, накладних, товарно-транспортних накладних, актів приймання. Аудитор з'ясовує, чи відповідають кількість, ціна та якість запасів документам постачальника та даним складського обліку.

Аудитор порівнює обсяги списаних матеріалів із затвердженими нормами витрат, аналізує лімітно-забірні картки, журнали відпуску матеріалів, акти списання. Виявлення необґрунтованих відхилень або частого внесення коригувань може свідчити про неефективний контроль або можливі зловживання.

Аналізується відповідність переміщень між підрозділами первинним документам, зіставляються дані матеріально відповідальних осіб. Перевіряються акти повернення, причини невикористання матеріалів, відповідність кількості руху реальній діяльності підприємства.

Аудитор переконується у наявності підтвердних документів щодо списання зіпсованих, непридатних або застарілих матеріалів. Важливим є також аналіз дотримання принципу обачності, щоб запаси не були завищені.

Перевіряється правильність застосування методу оцінки ФІФО. Аудитор з'ясовує, чи відповідає обрана політика обліку законодавству, а її застосування – внутрішнім розпорядчим документам.

Аналіз руху запасів дозволяє аудитору не лише оцінити достовірність відображених у фінансовій звітності даних, але й оцінити ефективність внутрішнього контролю на підприємстві та реальність господарських операцій.

Завершальним етапом аудиту є дослідження первинних документів, що підтверджують рух виробничих запасів, а також оцінка системи внутрішнього контролю за їх збереженням та використанням. Аудитор перевіряє повноту оформлення накладних, актів приймання-передачі, лімітно-забірних карток, актів списання, інвентаризаційних описів, матеріальних звітів.

Особлива увага приділяється:

- відповідності документів вимогам законодавства;
- термінам оформлення та затвердження документів;
- наявності підписів матеріально відповідальних осіб;
- узгодженості даних між бухгалтерією та складом;
- проведенню інвентаризацій та відображенню їх результатів.

Оцінка внутрішнього контролю дає аудитору розуміння того, чи існують ризики викривлення інформації у звітності та які додаткові процедури необхідно провести для підвищення достовірності перевірки. Якщо система контролю слабка, аудитор збільшує вибірку документів, застосовує додаткові тести та посилює процедури інвентаризації.

Перевірка первинної документації становить фундамент аудиту виробничих запасів, оскільки саме первинні документи підтверджують реальність і повноту господарських операцій. На цьому етапі аудитор досліджує документи, що забезпечують документальне обґрунтування надходження, руху та вибуття запасів. До таких документів належать: прибуткові накладні, видаткові накладні, товарно-транспортні накладні, акти приймання матеріалів, акти списання, акти інвентаризації, лімітно-забірні картки, матеріальні звіти, внутрішні переміщення та інші форми, що застосовуються підприємством відповідно до облікової політики.

Аудитор встановлює наявність усіх обов'язкових реквізитів, відповідність документів чинному законодавству та реальним обставинам. У процесі перевірки він порівнює дані первинних документів із записами в аналітичних та синтетичних

регістрах, оцінює правильність і своєчасність відображення операцій у бухгалтерському обліку. Особлива увага приділяється документам, які оформлюються на межі звітних періодів, оскільки саме вони найчастіше є джерелом помилок або свідомих викривлень.

При перевірці накладних аудитор аналізує правильність зазначення номенклатури, кількості, одиниць виміру та цін, а також зіставляє їх із умовами договорів постачання. У разі розбіжностей аудитор проводить додаткові процедури, зокрема зв'язується з постачальниками, витребує копії документів або оцінює реальність доставки шляхом логічного аналізу часу та маршруту транспортних засобів. Достовірність ТТН допомагає оцінити фактичне переміщення матеріалів і підтвердити, що запаси були реально отримані підприємством.

При перевірці актів списання аудитор оцінює їх відповідність нормам виробничого споживання. Завищені обсяги списання можуть свідчити про некоректний контроль, втрати, крадіжки або нераціональне використання матеріалів. Якщо підприємство регулярно списує понаднормові обсяги, аудитор зобов'язаний перевірити, чи затверджені нові норми витрат, яким наказом вони введені в дію та наскільки їх застосування відповідає реальному технологічному процесу.

Лімітно-забірні картки та матеріальні звіти дозволяють оцінити дисципліну використання матеріалів у виробництві. На підставі цих документів аудитор з'ясовує, чи контролюється відпуск матеріалів зі складу, чи є випадки надмірних відпусків, необґрунтованих повернень або підчищень у документах. Наявність неузгодженостей у лімітних картках і матеріальних звітах є ознакою слабого внутрішнього контролю і потребує додаткових вибіркового перевірок.

Акти інвентаризації відіграють особливу роль під час аудиту. Аудитор перевіряє, чи проводилась інвентаризація відповідно до облікової політики, чи оформлені описи правильно, чи звірені фактичні залишки із даними бухгалтерського обліку. Якщо виявлено надлишки або нестачі, аудитор встановлює, чи відображено їх у бухгалтерському обліку відповідно до

нормативних вимог. Такі операції завжди ретельно аналізуються, оскільки вони можуть сигналізувати про проблеми зі збереженням майна або недоліки у роботі матеріально відповідальних осіб.

Комплексна верифікація первинної документації є фундаментальним підписом аудиторського дослідження, що дозволяє обґрунтувати достовірність операцій із виробничими запасами, детермінувати ефективність системи внутрішнього контролю та оцінити рівень ризику суттєвих викривлень звітності. Пріоритетним напрямом аудиту постає аналіз правомірності оцінки запасів і методів їх вибуття, оскільки ці процедури безпосередньо детермінують точність формування собівартості, вартісну оцінку оборотних активів та фінансовий результат суб'єкта господарювання. Особлива увага приділяється валідації класифікації активів (сировини, матеріалів, комплектуючих тощо) та дотриманню вимог облікової політики, оскільки ідентифікація помилок у розмежуванні запасів і товарів є критично важливою для забезпечення транспарентності та об'єктивності фінансових показників підприємства.

Перевіряючи методи оцінки запасів, аудитор встановлює, який саме метод застосовує підприємство: метод середньозваженої собівартості, ФІФО або ідентифікованої собівартості. Кожен із цих методів має особливості, але аудитор насамперед перевіряє:

- чи відображено метод оцінки у наказі про облікову політику;
- чи застосовується метод послідовно протягом звітних періодів;
- чи не було необґрунтованих змін методу;
- чи відповідає обраний метод специфіці діяльності підприємства.

Особливу увагу аудитор приділяє ситуаціям, коли підприємство намагається змінити метод оцінки в кінці року, що може свідчити про спробу вплинути на фінансовий результат.

Аудитор також перевіряє правильність визначення первісної вартості запасів. До неї входять: ціна придбання, мита, невідшкодовувані податки, транспортно-заготівельні витрати та інші витрати, безпосередньо пов'язані з доставкою запасів.

Якщо деякі витрати не включені до первісної вартості, це може занижувати вартість запасів і викривляти собівартість продукції.

Під час контролю списання аудитор аналізує, чи відповідає сума списаних матеріалів реальному обсягу продукції, що була виготовлена. Наявність нераціонально великих обсягів списання або частих коригувань може свідчити про проблеми зі збереженням матеріалів, неефективний контроль або порушення технологічного процесу. У таких випадках аудитор проводить тестові перевірки та аналізує взаємозв'язок між списаними матеріалами та обсягами продукції.

Таким чином, контроль оцінки, класифікації та методів списання запасів дає аудитору можливість визначити, наскільки достовірно підприємство формує собівартість продукції та відображає запаси у фінансовій звітності.

Важливою частиною аудиторської методики є встановлення відповідності обліку виробничих запасів вимогам НП(С)БО 9. Аудитор повинен переконатися, що всі основні принципи, визначені нормативами, дотримані.

Передусім аудитор перевіряє, чи відповідає визначення запасів вимогам стандартів: запаси мають визнаватись активом за умови, що підприємство очікує отримання економічних вигід від їх використання та може достовірно оцінити їх вартість. Якщо підприємство відображає запаси, які не будуть використані у виробництві або є непридатними, це порушує принцип обачності.

Аудитор також перевіряє правильність відображення первісної вартості запасів, зокрема включення транспортно-заготівельних витрат, митних платежів, страхування і витрат на навантаження та розвантаження.

Окремо аудитор перевіряє правильність розкриття інформації у примітках до фінансової звітності:

- методи оцінки;
- критерії визнання запасів;
- обмеження щодо використання запасів;
- інформацію про списання та знецінення.

У разі невідповідності фактичних даних обліку вимогам нормативних стандартів аудитор формує рекомендації щодо виправлення обліку та зазначає потенційні ризики викривлення фінансової звітності.

3.2 Місія та роль інвентаризації виробничих запасів в процесі незалежного контролю

Інвентаризація виробничих запасів є базовою процедурою, без якої неможливе проведення повноцінного аудиту у сільськогосподарському підприємстві. Для ТОВ «Хлібодар», де значна частка матеріальних ресурсів зосереджена у вигляді насіння, добрив, засобів захисту рослин, паливно-мастильних матеріалів та запасних частин, інвентаризація виконує не лише функцію звірки, а й відіграє роль аналітичного інструменту контролю ефективності управління запасами [27; 32].

На відміну від формальних перевірок, інвентаризація формує фактичну кількісно-якісну базу, яку аудитор використовує для підтвердження достовірності бухгалтерських даних та оцінки стану внутрішнього контролю. Вона дозволяє перейти від документального рівня до оцінки реального стану матеріальних ресурсів - на складах, у паливних резервуарах, у майстерні чи безпосередньо на виробничих ділянках підприємства. Особливу важливість процедура набуває через сезонність аграрного виробництва, коли значні обсяги запасів акумулюються на короткий період часу, а ризики втрат або нецільового використання суттєво зростають [24].

Для незалежного контролера інвентаризація є ключовим етапом, на основі якого формується доказова база аудиту. Саме фактичні дані дозволяють оцінити рівень збереження запасів, достовірність їхнього відображення в обліку та адекватність існуючої системи контролю. Її результати трансформуються у кількісні показники, які застосовуються в економіко-математичних методах контролю — моделюванні, порівняльному аналізі, факторній оцінці та розрахунку коефіцієнтів ефективності використання ресурсів.

Інвентаризація виробничих запасів традиційно вважається одним із найважливіших інструментів забезпечення достовірності облікових даних. У системі незалежного контролю вона виконує не лише технічну функцію звіряння залишків, але й значно ширшу роль - підтверджує реальність активів, дозволяє виявити слабкі місця внутрішнього контролю та забезпечує аудиторів надійною доказовою інформацією. Саме тому інвентаризація розглядається не як формальна процедура, а як елемент комплексної системи управління підприємством, що поєднує облік, аналіз, контроль та відповідальність матеріально відповідальних осіб.

У процесі діяльності підприємства інформація про виробничі запаси постійно змінюється. Матеріали надходять, списуються, переміщуються між підрозділами, повертаються на склад або визнаються непридатними. Частина операцій має природний характер, інша - пов'язана з людським фактором або технологічними умовами. Поступово у великому масиві облікових даних виникають розбіжності. Інвентаризація покликана встановити реальну картину стану запасів і підтвердити, що бухгалтерський облік не відхиляється від фактичної ситуації.

У процесі інвентаризації визначають фактичні залишки матеріалів шляхом фізичного підрахунку, зважування або вимірювання. Потім ці дані зіставляють з обліковими показниками. Поява нестач, надлишків або помилок у записах дозволяє керівництву підприємства не лише скоригувати баланс, але й зробити висновки про те, як функціонує система управління запасами. Саме інвентаризація показує, що приховано під щоденною рутинною діяльністю, і виявляє тенденції, які у звичайних умовах залишаються непомітними.

Роль інвентаризації неможливо розглядати окремо від системи внутрішнього контролю. Внутрішній контроль - це комплекс дій і процедур, спрямованих на запобігання помилкам, зловживанням, неефективному використанню ресурсів і викривленню інформації. Інвентаризація має особливе місце у цій системі, оскільки дозволяє перевірити не лише правильність обліку, а й реальний стан матеріальних активів.

По-перше, інвентаризація допомагає оцінити якість роботи матеріально відповідальних осіб. Регулярні перевірки дисциплінують працівників, які працюють із запасами, та формують відповідальне ставлення до збереження майна. Якщо під час інвентаризацій постійно виявляються порушення, це свідчить про слабкість контролю на рівні складів або про недостатню кваліфікацію персоналу.

По-друге, інвентаризація виконує функцію незалежного підтвердження достовірності обліку. Внутрішні реєстри можуть містити похибки, але фізичний підрахунок дає об'єктивну інформацію. Незалежність комісії, її персональний склад, порядок оформлення документів - усе це сприяє тому, щоб інвентаризація була не формальністю, а дієвим інструментом контролю.

По-третє, інвентаризація є механізмом оцінки ефективності внутрішнього контролю. Усі розбіжності, які виявляються під час її проведення, відображають реальний стан контролю за рухом запасів. Якщо облік надходжень ведеться правильно, але списання оформлюється несвоєчасно, це проявляється у розриві між обліковими та фактичними залишками. Якщо переміщення між підрозділами не контролюються, під час інвентаризації виникають суперечки між відповідальними працівниками. Таким чином, інвентаризація виступає діагностичним засобом, який дозволяє керівництву побачити, де система контролю потребує оновлення чи удосконалення.

Для аудитора інвентаризація є одним із найвагоміших джерел доказової інформації. Аудит не обмежується перевіркою документів - він має підтвердити, що активи реально існують. Саме результати інвентаризації дають можливість зробити висновок про фізичну наявність запасів, оцінити їх стан та строки можливого використання.

Під час незалежного аудиту інвентаризація може проводитись у кількох форматах:

- аудитор спостерігає за проведенням інвентаризації;
- аудитор ініціює позапланову інвентаризацію;
- аудитор аналізує результати інвентаризацій, проведених підприємством раніше.

У кожному випадку інвентаризація допомагає оцінити ризик викривлення фінансової звітності. Якщо підприємство має значні обсяги запасів, які швидко змінюються, або якщо в попередні періоди виявлялись суттєві розбіжності, саме інвентаризація стає ключовим тестом на достовірність обліку.

Окреме значення інвентаризація має для підприємств, де об'єкти зберігання віддалені один від одного або де запаси мають різний ступінь придатності. Аудитор має впевнитися, що зіпсовані, непридатні або морально застарілі запаси не залишилися у складі активів. Інвентаризація дозволяє перевірити, чи своєчасно списуються такі матеріали та чи відповідає їх оцінка реальному стану.

У системі внутрішнього контролю інвентаризація виконує ще одну важливу функцію - вона дозволяє уникати ризиків, пов'язаних із викривленням інформації та порушеннями в обліку. Оскільки виробничі запаси часто є однією з найбільш вартісних статей оборотних активів, ризики щодо них суттєві.

Регулярні інвентаризації допомагають своєчасно виявляти такі проблеми як, накопичення невикористаних запасів, які втратили свою корисність; випадки прихованого списання або несанкціонованого використання матеріалів; незадокументовані переміщення між підрозділами; розбіжності, що виникають через неузгодженість між складським і бухгалтерським обліком.

Якщо підприємство проводить інвентаризації лише формально, без детального аналізу причин розбіжностей, система внутрішнього контролю слабшає, а аудитор отримує менше підстав довіряти внутрішнім даним. Навпаки, коли підприємство системно контролює запаси, створює прозорі процедури та вчасно реагує на виявлені недоліки, аудитор може значно зменшити обсяг додаткових перевірок.

Хоча інвентаризація найчастіше асоціюється з бухгалтерським обліком, вона має також суттєве управлінське значення. Керівництво підприємства використовує результати інвентаризації для планування закупівель, визначення оптимального рівня запасів, аналізу ефективності використання ресурсів та оцінки роботи складів. Зрозуміло, що управлінські рішення будуть ефективними лише тоді, коли

інформація про запаси є точною. Саме тому інвентаризація виступає важливим елементом корпоративного управління.

Для незалежного аудитора цей аспект також має значення. Сильна управлінська культура, де інвентаризація не сприймається як тягар, а використовується як аналітичний інструмент, свідчить про стабільність внутрішнього контролю й підвищує довіру до фінансової звітності.

3.3 Напрями удосконалення аудиту виробничих запасів

Аудит виробничих запасів займає важливе місце в системі незалежного фінансового контролю, оскільки саме запаси формують основу собівартості продукції та суттєво впливають на достовірність звітності підприємства. Зміни у технологіях обліку, зростання обсягів виробництва, цифровізація первинної документації та підвищення вимог до прозорості фінансової інформації зумовлюють необхідність удосконалення методики аудиту запасів.

Удосконалення аудиту виробничих запасів повинно бути спрямоване на підвищення точності, оперативності та об'єктивності перевірок. У сучасних умовах аудитор не може обмежуватися традиційними процедурами - оглядом документів, вибірковою перевіркою та тестуванням операцій.

В умовах цифрової трансформації бухгалтерського обліку та систем внутрішнього контролю використання сучасних цифрових інструментів під час проведення інвентаризації виробничих запасів набуває особливої актуальності. Автоматизація інвентаризаційних процедур сприяє підвищенню достовірності облікових даних, зменшенню ризику викривлення інформації та посиленню доказової цінності результатів інвентаризації. Це, своєю чергою, забезпечує більш ефективне використання інвентаризаційних матеріалів у процесі незалежного контролю, зокрема внутрішнього аудиту, зовнішнього аудиту та ревізій.

Цифрові інструменти дозволяють забезпечити повну простежуваність облікових операцій, стандартизацію процедур, автоматичну фіксацію відхилень між фактичними та обліковими даними, а також формування аналітичної звітності.

Таким чином, результати інвентаризації, отримані з використанням цифрових технологій, мають вищий рівень об'єктивності та аналітичної значущості для суб'єктів незалежного контролю.

У таблиці 3.1 узагальнено важливість використання сучасних цифрових інструментів під час інвентаризації виробничих запасів.

Таблиця 3.1 - Важливість використання сучасних цифрових інструментів під час інвентаризації виробничих запасів

Напрямок значущості	Характеристика впливу
Підвищення достовірності облікових даних	Мінімізація людського фактора та автоматичне зіставлення фактичних і облікових показників
Посилення внутрішнього контролю	Забезпечення прозорості процедур інвентаризації та фіксації кожного етапу її проведення
Підвищення доказової цінності результатів	Формування електронних документів і звітів, придатних для використання в аудиті
Оперативність обробки інформації	Скорочення часу на узагальнення результатів та формування підсумкових даних
Простежуваність руху запасів	Можливість відстеження змін у залишках у режимі реального часу
Зменшення ризику маніпуляцій	Автоматизований контроль доступу та фіксація змін у системі
Підвищення якості управлінських рішень	Надання аналітичної інформації для оцінки ефективності використання запасів
Забезпечення незалежного контролю	Стандартизовані та перевірювані дані для внутрішнього й зовнішнього аудиту

**Джерело: складено автором.*

У таблиці 3.2 подано характеристику цифрових інструментів, важливих для проведення інвентаризації виробничих запасів

Таблиця 3.2 - Характеристика цифрових інструментів, важливих для проведення інвентаризації виробничих запасів

Цифровий інструмент	Характеристика та функціональне призначення
1	2
Бухгалтерські інформаційні системи (BAS, ERP)	Забезпечують автоматизоване формування інвентаризаційних відомостей і облік результатів
Системи складського обліку	Дозволяють контролювати залишки запасів у розрізі складів і номенклатури
Штрихкодів та RFID-технології	Забезпечують швидку ідентифікацію та точний підрахунок матеріальних цінностей
Мобільні пристрої та сканери	Підвищують оперативність збору даних безпосередньо на місцях зберігання
Електронний документообіг	Забезпечує фіксацію та зберігання інвентаризаційних документів у цифровій формі

Продовження таблиці 3.2

1	2
Аналітичні та звітні модулі	Дають змогу узагальнювати результати інвентаризації та виявляти відхилення
Системи контролю доступу	Обмежують можливість несанкціонованого втручання в облікові дані
Хмарні технології	Забезпечують збереження даних і доступ до них для суб'єктів незалежного контролю

**Джерело: складено автором.*

Застосування сучасних цифрових інструментів у процесі інвентаризації виробничих запасів істотно підвищує якість та надійність отриманих результатів, розширює можливості їх використання в системі незалежного контролю та сприяє формуванню об'єктивної інформаційної бази для аудиту й управлінських рішень. Цифровізація інвентаризаційних процедур є необхідною умовою підвищення ефективності контролю за збереженням і раціональним використанням виробничих запасів.

Наступним напрямом обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення є дослідження документування аудиту.

Документальне оформлення аудиту виробничих запасів є необхідною умовою забезпечення якості аудиторської перевірки та обґрунтованості аудиторських висновків. Робоча документація аудитора виконує функцію доказової бази, яка підтверджує виконання аудиторських процедур, дотримання вимог стандартів аудиту та професійного судження аудитора. Належним чином оформлені робочі документи забезпечують простежуваність процесу аудиту, підвищують рівень довіри до результатів перевірки та створюють підґрунтя для здійснення незалежного контролю якості аудиторських послуг.

Особливе значення робоча документація має під час аудиту виробничих запасів, оскільки зазначений об'єкт обліку характеризується значною питомою вагою в активах підприємства, різноманітністю номенклатурних позицій і підвищеним ризиком помилок або зловживань. Документальне оформлення результатів аудиту запасів дає змогу підтвердити їх наявність, правильність оцінки, повноту відображення в бухгалтерському обліку та відповідність вимогам

національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку і міжнародних стандартів аудиту.

Робоча документація аудитора повинна відповідати низці вимог, визначених професійними стандартами та принципами аудиторської діяльності. Зокрема, вона має бути достатньою за обсягом, релевантною за змістом, достовірною та зрозумілою для іншого аудитора, який не брав участі у перевірці. Робочі документи повинні містити чіткий опис виконаних процедур, використаних методів, отриманих аудиторських доказів і сформованих висновків, а також забезпечувати зв'язок між ідентифікованими ризиками та відповідними аудиторськими реакціями.

Порядок створення робочої документації з аудиту виробничих запасів передбачає поетапний підхід. На підготовчому етапі аудитор формує план і програму аудиту, визначає об'єкти перевірки, джерела інформації та рівень суттєвості. На основному етапі здійснюється документування результатів виконаних процедур, зокрема перевірки надходження, використання, оцінки та інвентаризації запасів, а також аналізу системи внутрішнього контролю. На завершальному етапі робочі документи узагальнюються, систематизуються та використовуються для формування аудиторського висновку щодо достовірності інформації про виробничі запаси у фінансовій звітності підприємства.

Таким чином, документальне оформлення аудиту виробничих запасів є невід'ємною складовою аудиторського процесу, що забезпечує належний рівень професійної відповідальності аудитора, підвищує якість незалежного контролю та сприяє формуванню обґрунтованих і достовірних результатів аудиту. За необхідності цей підхід може бути адаптований до особливостей діяльності підприємства та специфіки застосовуваних облікових і цифрових інструментів.

Робочі документи аудитора є складовою методичного забезпечення аудиту та виконують функцію документального підтвердження виконаних аудиторських процедур. У процесі аудиту виробничих запасів робочий документ аудитора узагальнює інформацію щодо наявності, руху, оцінки та збереження матеріальних

ресурсів, а також відображає результати перевірки дотримання вимог законодавства, облікової політики та внутрішніх регламентів підприємства.

У таблиці 3.3 запропонована форма робочого документу аудитора щодо перевірки виробничих запасів.

Таблиця 3.3 – Запропонована форма робочого документу аудитора – «Узагальнені результати аудиту виробничих запасів»

№ з/п	Об'єкт перевірки	Аудиторська процедура	Джерело інформації	Аудиторські докази	Виявлені відхилення / зауваження	Аудиторський висновок
1	Наявність виробничих запасів	Зіставлення даних інвентаризації з обліковими залишками	Інвентаризаційні описи, оборотно-сальдова відомість	Порівняльні таблиці, акти інвентаризації	Виявлено	Дані обліку відповідають
2	Надходження запасів	Перевірка повноти та своєчасності оприбуткування	Прибуткові накладні, договори, рахунки	Первинні документи, записи регістрів	Відсутність порушень	Оприбуткування здійснено коректно
3	Оцінка запасів	Аналіз методів оцінки при надходженні та вибутті	Облікова політика, регістри обліку	Аналітичні розрахунки	Відповідність методу	Оцінка відповідає НП(С)БО
4	Використання запасів	Перевірка обґрунтованості списання	Вимоги-накладні, акти списання	Розрахунки норм витрат	Відсутні відхилення	Списання обґрунтоване
5	Внутрішнє переміщення	Контроль документального оформлення	Накладні внутрішнього переміщення	Первинні документи	Без зауважень	Переміщення оформлено належним чином
6	Збереження запасів	Оцінка системи внутрішнього контролю	Посадові інструкції, договори МВО	Опис системи контролю	Достатній контроль	Система контролю ефективна
7	Інвентаризація	Перевірка періодичності та результатів	Накази, інвентаризаційні акти	Акти, протоколи комісій	Відсутні порушення	Інвентаризація проведена своєчасно
8	Відображення в обліку	Перевірка правильності бухгалтерських проведення	Стандартна звітність	Аналітичні таблиці	Помилки кореспонденції рахунків	Облік ведеться правильно

**Джерело: складено автором.*

Робочий документ аудитора з аудиту виробничих запасів є важливим елементом організації аудиторської перевірки, оскільки забезпечує структуроване відображення виконаних процедур, отриманих доказів і сформованих висновків. Його застосування сприяє підвищенню обґрунтованості результатів аудиту, прозорості перевірки та ефективності незалежного контролю за збереженням і використанням виробничих запасів.

Документальне оформлення аудиту виробничих запасів є необхідною умовою забезпечення якості аудиторської перевірки та обґрунтованості

аудиторських висновків. Робоча документація аудитора виконує функцію доказової бази, яка підтверджує виконання аудиторських процедур, дотримання вимог стандартів аудиту та професійного судження аудитора. Належним чином оформлені робочі документи забезпечують простежуваність процесу аудиту, підвищують рівень довіри до результатів перевірки та створюють підґрунтя для здійснення незалежного контролю якості аудиторських послуг.

Особливе значення робоча документація має під час аудиту виробничих запасів, оскільки зазначений об'єкт обліку характеризується значною питомою вагою в активах підприємства, різноманітністю номенклатурних позицій і підвищеним ризиком помилок або зловживань. Документальне оформлення результатів аудиту запасів дає змогу підтвердити їх наявність, правильність оцінки, повноту відображення в бухгалтерському обліку та відповідність вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку і міжнародних стандартів аудиту.

Робоча документація аудитора повинна відповідати низці вимог, визначених професійними стандартами та принципами аудиторської діяльності. Зокрема, вона має бути достатньою за обсягом, релевантною за змістом, достовірною та зрозумілою для іншого аудитора, який не брав участі у перевірці. Робочі документи повинні містити чіткий опис виконаних процедур, використаних методів, отриманих аудиторських доказів і сформованих висновків, а також забезпечувати зв'язок між ідентифікованими ризиками та відповідними аудиторськими реакціями.

Порядок створення робочої документації з аудиту виробничих запасів передбачає поетапний підхід. На підготовчому етапі аудитор формує план і програму аудиту, визначає об'єкти перевірки, джерела інформації та рівень суттєвості. На основному етапі здійснюється документування результатів виконаних процедур, зокрема перевірки надходження, використання, оцінки та інвентаризації запасів, а також аналізу системи внутрішнього контролю. На завершальному етапі робочі документи узагальнюються, систематизуються та

використовуються для формування аудиторського висновку щодо достовірності інформації про виробничі запаси у фінансовій звітності підприємства.

Таким чином, документальне оформлення аудиту виробничих запасів є невід'ємною складовою аудиторського процесу, що забезпечує належний рівень професійної відповідальності аудитора, підвищує якість незалежного контролю та сприяє формуванню обґрунтованих і достовірних результатів аудиту. За необхідності цей підхід може бути адаптований до особливостей діяльності підприємства та специфіки застосовуваних облікових і цифрових інструментів.

ВИСНОВКИ

1. За результатами дослідження встановлено, що виробничі запаси є не просто частиною оборотних активів підприємства, а одним з ключових ресурсів, що визначають рівень його економічної стійкості та конкурентоспроможності. Їх раціональне формування та використання є передумовою підвищення результативності виробничої діяльності, забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах ринкової економіки. Саме тому постійне вдосконалення теоретичних і методичних підходів до організації обліку запасів є важливим завданням сучасної системи бухгалтерського обліку в аграрному секторі.

2. Організація бухгалтерського обліку виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах здійснюється відповідно до положень чинного законодавства України, нормативно-правових актів Міністерства фінансів України та НП(С)БО. Зазначена сукупність регуляторних документів визначає методологічні засади визнання, оцінювання, документального оформлення, зберігання та контролю виробничих запасів, що забезпечує їх повне й достовірне відображення у фінансовій звітності підприємства. Належний рівень нормативного регулювання сприяє мінімізації помилок у процесі формування собівартості та ціноутворення, зниженню ризиків втрат матеріальних ресурсів, а також формуванню релевантної облікової інформації для потреб управлінського аналізу і прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Водночас важливу роль у системі обліку відіграють внутрішні регламенти підприємства, зокрема наказ про облікову політику, норми витрачання матеріальних ресурсів, графіки документообігу та посадові інструкції матеріально відповідальних осіб. Зазначені внутрішні документи забезпечують практичну імплементацію загальних законодавчих вимог з урахуванням галузевої специфіки, спеціалізації та техніко-технологічних особливостей діяльності сільськогосподарського підприємства.

3. Організація обліку виробничих запасів на підприємстві повинна забезпечувати повноту, своєчасність та точність даних щодо їх руху й фактичних залишків. Важливу роль у цьому відіграють: облікова політика, раціональна

побудова аналітичного обліку, адекватний документообіг, застосування оптимальних методів оцінки та ефективна система внутрішнього контролю. Саме поєднання теоретичних принципів з ефективними методичними підходами формує інформаційне підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, мінімізації втрат та зростання економічної результативності діяльності підприємства.

4. Показники діяльності ТОВ «Хлібодар» засвідчують наступні тенденції:

- загальна вартість активів у 2024 році становила 257687 тис. грн, що на 64 806 тис. грн перевищує рівень 2022 року, що вказує на розширення майнового потенціалу підприємства та зростання обсягів його господарської діяльності;

- вартість запасів на кінець звітного періоду щорічно зменшувалася, що свідчить про зміну стратегії управління оборотними активами або оптимізацію логістичних процесів на підприємстві; зокрема, у 2022 році вартість досліджуваних активів становила 91569 тис. грн.; у 2023 році відбулося зниження до 77217 тис. грн, тобто абсолютне відхилення від попереднього року склало –14352 тис. грн (або 15,67%), а в 2024 році показник продовжив спадну траєкторію, досягнувши мінімального значення у 41857 тис. грн.; зниження відносно 2023 року становить –35 360 тис. грн (або 45,8%).

- власний капітал упродовж досліджуваного періоду мав стійку тенденцію до зростання; його загальний обсяг у 2024 році досяг 187373 тис. грн, що на 54573 тис. грн перевищує рівень 2022 року;

- всі ключові індикатори рентабельності демонструють значну позитивну динаміку, що вказує на суттєве зміцнення фінансового стану та операційної ефективності; показник рентабельності діяльності має виражену висхідну траєкторію, оскільки у 2022 році він становив 10,03%; у 2023 році зріс до 16,21% (приріст на 6,18 в.п.); у 2024 році відбувся різкий стрибок до 43,06% (приріст на 26,85 в.п. за останній рік), це свідчить про підвищення частки прибутку в кожній гривні отриманого доходу, що є прямим наслідком оптимізації витрат або зміни структури реалізованої продукції на більш маржинальну.

5. У ТОВ «Хлібодар» процес організації обліку виробничих запасів регламентується внутрішнім нормативним документом – Обліковою політикою, яка затверджена наказом керівника товариства і введена в дію 02.01.2016 р. Складовими запасів є сировина й матеріали, паливо, запасні частини, матеріали сільськогосподарського призначення, інші матеріали. Первинний облік виробничих запасів у ТОВ «Хлібодар» здійснюється без використання автоматизованих систем і ґрунтується на застосуванні типових первинних документів: прибутковий ордер, лімітно-забірні картки, накладні внутрішньогосподарського призначення, товарні накладні. Складський облік ведеться у книзі складського обліку. Інформація про виробничі запаси узагальнюється у меморіальному ордері за рахунком 20.

6. Обґрунтовано доцільність використовувати спеціалізоване програмне забезпечення - «BAS: Бухгалтерія». Автоматизована система обліку забезпечує інтеграцію первинних документів, аналітичного й синтетичного обліку, оперативність обробки інформації та зменшення ризику помилок, пов'язаних із людським фактором. За допомогою зазначеного програмного продукту для обліку виробничих запасів доцільно формувати наступні електронні документи: вимога накладна, переміщення товарів, оприбуткування товарів, списання товарів, інвентаризація товарів на складі, оборотно-сальдова відомість по рахунку 20, аналіз рахунку 20.

7. Встановлено, що аудит виробничих запасів є однією з ключових ділянок перевірки фінансової звітності, оскільки запаси безпосередньо впливають на формування собівартості продукції, фінансових результатів, оборотного капіталу та ліквідності підприємства. Методика аудиту виробничих запасів ґрунтується на комплексному підході, що передбачає поступове дослідження інформації: від узагальнених показників фінансової звітності до детальної перевірки первинних документів та процедур внутрішнього контролю. Послідовність аудиту включає кілька етапів: попередній огляд фінансової звітності, звірку даних з оборотно-сальдовою відомістю, перевірку аналітичних регістрів, аналіз руху запасів та контроль повноти й правильності документального оформлення операцій.

8. Інвентаризація виробничих запасів є базовою процедурою, без якої неможливе проведення повноцінного аудиту у сільськогосподарському підприємстві. Під час незалежного аудиту інвентаризація може проводитись у кількох форматах: аудитор спостерігає за проведенням інвентаризації; аудитор ініціює позапланову інвентаризацію; аудитор аналізує результати інвентаризацій, проведених підприємством раніше. В умовах цифрової трансформації бухгалтерського обліку та систем внутрішнього контролю використання сучасних цифрових інструментів під час проведення інвентаризації виробничих запасів набуває особливої актуальності. Автоматизація інвентаризаційних процедур сприяє підвищенню достовірності облікових даних, зменшенню ризику викривлення інформації та посиленню доказової цінності результатів інвентаризації. Це, своєю чергою, забезпечує більш ефективне використання інвентаризаційних матеріалів у процесі незалежного контролю, зокрема внутрішнього аудиту, зовнішнього аудиту

9. Документальне оформлення аудиту виробничих запасів є невід'ємною складовою аудиторського процесу, що забезпечує належний рівень професійної відповідальності аудитора, підвищує якість незалежного контролю та сприяє формуванню обґрунтованих і достовірних результатів аудиту. За необхідності цей підхід може бути адаптований до особливостей діяльності підприємства та специфіки застосовуваних облікових і цифрових інструментів. Робочі документи аудитора є складовою методичного забезпечення аудиту та виконують функцію документального підтвердження виконаних аудиторських процедур. У процесі аудиту виробничих запасів робочий документ аудитора узагальнює інформацію щодо наявності, руху, оцінки та збереження матеріальних ресурсів, а також відображає результати перевірки дотримання вимог законодавства, облікової політики та внутрішніх регламентів підприємства.

Запропоновано до використання форму робочого документа аудитора «Узагальнені результати аудиту виробничих запасів», яка відображатиме інформацію щодо об'єкта перевірки, аудиторських процедур, джерела інформації, аудиторських доказів, виявлених відхилень / помилок, висновку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк М.В., Крупельницька І.Г. Особливості обліку та аудиту виробничих запасів. *Інтелект XXI*. 2021. № 5. С. 36- 39.
2. Бондаренко О.М., Руденко Л.О. Організація і методологія проведення аудиту запасів та шляхи його вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-39>.
3. Бурак М. Проведення аудиту виробничих запасів під час воєнного стану. *Економіка та суспільство* 2025. №74. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-48>.
4. Височан О., Височан О., Коркішко В. Інвентаризація запасів в умовах війни. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. № 20. С. 182-189.
5. Гавриличенко Є. Методичні засади проведення внутрішнього аудиту матеріально-виробничих запасів підприємства. 2021. *Економіка та суспільство*, (27). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-43> (дата звернення 08.12.2025).
6. Гончарук С., Бойко О. Сучасний стан та напрямки вдосконалення обліку виробничих запасів за національними і міжнародними стандартами. *Молодий вчений*, 2023. № 7 (119). С. 74-78.
7. Дубініна М. В. Роль інвентаризації в аудиті достовірності фінансової звітності аграрних підприємств: методичні аспекти та практика в Україні. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2025. № 51 С. 87 – 96.
8. Калініченко Я. Інноваційні підходи до аудиту виробничих запасів сільськогосподарських підприємств: впровадження цифрових технологій для підвищення точності і прозорості контрольних процедур. *Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 18 листопада 2025 р.) / за ред. проф. Назаренка О.В. Суми: ШНАУ, 2025. С/ 139-140.*

9. Калініченко Я.С. Облік запасів: національні особливості нормативної регламентації та зарубіжна практика. *Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів. Євроінтеграційні механізми безпечного функціонування і розвитку агроєкосистем [Електронне видання]*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., здоб. вищ. освіти і мол. вчених, 7 листопада 2025 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2025. С. 174 – 176.

10.Літвинова В., Білядир М. Сутність та визначення категорії «запаси підприємства». *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. № 4. С. 134–138. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-19>.

11.Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів : наказ Міністерства фінансів України № 2 від 10.01.2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text> (дата звернення 08.12.2025).

12.Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021#Text (дата звернення: 25.09.2025).

13.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : наказ Міністерства фінансів України № 246 від 20.10.99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення 23.11. 2025).

14.Озерова О. Інвентаризація – 2022 в умовах війни. URL: <https://surl.li/itiuri> (дата звернення 23.11.2025).

15.Пеняк Ю.С., Рудь О.О. Актуальні проблеми управління виробничими запасами в умовах воєнного стану в Україні. *Сучасний стан, проблем та перспективи розвитку бізнесу, фінансово-кредитних та облікових систем* : Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 172–175.

16.Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань: наказ Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014. URL: <https://surl.li/wjrqpt> (дата звернення 23.11.2025).

17.Польова Т. В., Охрей Т. С. Методично-організаційні особливості обліку виробничих запасів підприємств. *Економічний простір*. 2023. № 160. С. 45–53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/160-23>

18.Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/show/996-14> (дата звернення: 23.11.2025).

19.Роева О.С., Шепелюк В.А., Жуган В. Інтеграція обліково-аналітичного забезпечення в систему управління великими запасами підприємств. *Збірник наукових праць "Вчені записки"*. 2024. № 37(4). С. 87-96. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.37.24.04.08.054.060.

20.Рябенко І., Ткаченко О. Основи організації обліку виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах. *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи : матеріали XII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (28-30 жовтня 2021 р.)* : В 2 т. Том 1. Дніпро: Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ», 2021. С. 47-48.

21.Скаско О. І., Костецька Ю. Р. Методика аудиту виробничих запасів підприємства. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2022. № 70. С. 89-93.

22.Степаненко О.І. Виробничі запаси: їх економічна природа та роль в господарській діяльності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Вип. 47. С. 108 – 114.

23.Ткаченко О.С., Лях С.С. Основні завдання обліку виробничих запасів в сільськогосподарських кооперативах. *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи : матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 29-30 жовтня 2020 р.* : В 2 т. Том 1. Дніпро : Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ», 2020. С. 36-37

24.Ткаченко О. С., Шендрик К.А. Вивчення методики проведення аудиту виробничих запасів на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-48>.

25.Хижняк А.В., Клименко А., Черненко П. Організація обліку, контролю та аналізу виробничих запасів. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2023. № 1(61). С. 135–143. DOI: 10.31319/2709-2879.2023iss1(61).328027pp135-143.

26.Шевченко Л.Я., Мулява В.Р. Сутність виробничих запасів, проблеми обліку та напрями його вдосконалення на підприємстві. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4 (102). С. 61–67.

27.Шепель Т. Організація обліку виробничих запасів та основні напрями його вдосконалення на підприємстві. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 1 (52), 121-127. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-17>

28.Baah G. Auditing and society: structuration theory perspective on auditor interactions with their clients. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*. 2022. Volume 26, Issue 6. URL: <https://surl.li/gedrfu>. (accessed 08.12.2025).

29.Kopchykova I., Kudyko O., Krupelnytska I. Inventory audit methodology at light industrial enterprises. *SWorldJournal*. 2024. № 24-02. P. 136–141. DOI: 10.30888/2663-5712.2024-24-00-019.

30.Nazarenko I., Plekan M., Shchyrba I., Nemchenko K., Kunytska-Iliash M. Auditing under martial law. *African Journal of Applied Research*. 2025. Vol. 11. №. 1. DOI: <https://doi.org/10.26437/ajar.v11i1.866>.

31.Marsus S., Yasni R., Sulya M., Ariyanto A., Sustio J. Bridging policy and practice: implementing inventory accounting standards in Indonesian local governments. *Jurnal Tata Kelola dan Akuntabilitas Keuangan Negara*. 2025. Vol. 11. №. 1. P. 157–174. DOI: 10.28986/jtaken.v11i1.2068.

32.Tatenko, M.; Nazarova, K.; Nezhyva, M.; Hordopolov, V. Accounting and audit of agriculture enterprises in the USA. *Economics Ecology Socium*. 2024. № 8. pp. 78-88.

33.Rekik Y., Oliva R., Glock C., Syntetos A. Inventory record inaccuracy in grocery retailing: impact of promotions and product perishability, and targeted effect of audits. *arXiv preprint*. 2025. URL: <https://surl.li/hfsbfj> (date of reference: 08.12.2025).

ДОДАТКИ